

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

TVÅ TIMMAR AV AMBIVALENS

Socionomstudenters samtal kring tidigare dömda personers lämplighet att arbeta inom socialt arbete.

Socionomprogrammet 210 hp

C-uppsats

Annika Hjorth

Lisa Pierre

Handledare: Urban Herlitz

Abstract

Titel: ”TVÅ TIMMAR AV AMBIVALENS – Socionomstudenters samtal kring tidigare dömda personers lämplighet att arbeta inom socialt arbete.”

Författare: Annika Hjorth och Lisa Pierre

Nyckelord: diskursanalys, brott, yrkeslämplighet, socialt arbete

Syftet med studien är att utifrån en diskursanalys undersöka hur socionomstudenter resonerar kring huruvida en tidigare dömd person är lämplig att utbilda sig till och arbeta som socionom. Studiens frågeställningar berör frågor kring hur olika bilder av en tidigare dömd person konstrueras, vilka diskurser som därmed framträder och vad dessa diskurser säger om personens yrkeslämplighet. Vidare undersöker studien hur de olika diskurserna förhåller sig till varandra och vilka konsekvenser det får.

Detta är en kvalitativ studie utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, med en integrerad form av diskursanalys som teoretiskt perspektiv och metodologiskt tillvägagångssätt. Informanterna bestod av studenter på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet som i en fokusgruppsintervju fick diskutera tidigare dömda personers lämplighet att arbeta inom socialt arbete.

Studien visar att socionomstudenterna i sitt samtal kring tidigare dömda personers lämplighet förhåller sig till framförallt tre olika diskurser, vilka i uppsatsen är döpta till ”*den latent förövaren*”, ”*förövaren i oss alla*” och ”*den betalande förövaren*”. Utifrån dessa tre diskurser framträder olika bilder av brottet, förövaren och faktorer som risk, individuella prövningar och i förlängningen även huruvida personen är lämplig att arbeta med socialt arbete.

Titeln ”*Två timmar av ambivalens*” syftar till hur informanterna i samtalet pendlar mellan dessa olika diskurser kring tidigare dömda personer. En ambivalens som även skapas utifrån att informanterna hela tiden befinner sig i olika roller och positioner som inte alltid är förenliga. Denna studie har ambitionen att ge ett möjligt perspektiv på varför samtal om brott, straff och dess följder många gånger blir fragmenterade och hur detta upplevs som svårt att tala om. Hur vi talar om olika personer eller fenomen i samhället ger även upphov till olika bilder om hur fenomenet skall hanteras. På så sätt har studien ambitionen att belysa hur de olika bilderna av en tidigare dömd person även ger upphov till olika former av inkluderings- och exkluderingsmekanismer; diskursiv praktik resulterar därmed i olika reella sociala konsekvenser.

TACK!

Först och främst vill vi tacka våra informanter för deras deltagande som gjort denna studie möjlig.

Vi vill självklart även tacka vår handledare Urban Herlitz för hans konstruktiva frågor och inspirerande tankar som lett arbetet framåt och slutligen i mål.

Vi vill avslutningsvis tacka varandra för en gemensam insats som har gjort arbetet med denna uppsats väldigt roligt. Slutligen, tack Ingrid och Ulrika för gemensamma stunder i källaren på Kurs- och tidningsbiblioteket och för er ständiga uppmuntran.

Göteborg 2009-04-21

Annika Hjorth och Lisa Pierre

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	6
1.1 ÄMNESVAL OCH BAKGRUND	6
1.1.1 Förförståelse.....	7
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	8
1.2.1 Frågeställningar.....	8
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	8
1.4 DEFINITIONER AV BEGREPP	9
1.5 RAPPORTENS STRUKTUR	10
2. PERSPEKTIV OCH TIDIGARE FORSKNING	10
2.1 "MEDBORGARE OM VÅLDSDÅD"	10
2.1.1 "Komplexa förståelsesammanhang"	11
2.2 "VAR RÄDD OM DIG!"	12
2.3 "SHOULD CONVICTED FELONS BE DENIED ADMISSION TO A SOCIAL WORK EDUCATION PROGRAM?"	12
3. TEORETISKT PERSPEKTIV OCH METODOLOGI.....	13
3.1 DEN SOCIALKONSTRUKTIVISTISKA TEORIBILDNINGEN	14
3.1.1 Språkets funktion i de sociala konstruktionernas värld.....	15
3.1.2 Forskningens funktion i en socialt konstruerad värld	15
3.2 DISKURSANALYSEN.....	16
3.2.1 Diskursen och diskursordningen	17
3.2.2 Kort om diskursens uttryck och funktion	17
3.2.3 Människan som subjekt i en diskursiv värld.....	18
3.2.4 Diskursanalysen som angreppssätt.....	18
3.2.5 Men hur blir det då med "verkligheten"??	19
4. METOD	20
4.1 EN KVALITATIV ANSATS.....	20
4.1.1 Fokusgrupper som kvalitativ datainsamlingsmetod	20
4.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	22
4.2.1 Litteratursökning	22
4.2.2 Urvalsprocessen och socionomstudenter som informanter	22
4.2.3 Genomförande av fokusgrupper	23
4.2.4 Transkribering – tal blir till text.....	24
4.2.5 Genomförande av analys	24
4.3 VALIDITET, RELIABILITET OCH GENERALISERBARHET	25
4.4 ETISKA FRÅGOR	27
4.4.1 Studiens etiska överväganden.....	27
5. RESULTAT OCH ANALYS.....	28
5.1 DISKURSORDNINGEN	28
5.2 DISKURS 1 - "DEN LATENTA FÖRÖVAREN"	29
5.2.1 Hur konstrueras bilden av personen?.....	29
5.2.2 Hur konstrueras bilden av handlingen och påföljden?.....	30
5.2.3 Hur påverkar handlingen personens lämplighet?	30
5.3 DISKURS 2 - "FÖRÖVAREN I OSS ALLA"	31
5.3.1 Hur konstrueras bilden av personen?.....	32
5.3.2 Hur konstrueras bilden av handlingen och påföljden?.....	32
5.3.3 Hur påverkar handlingen personens lämplighet?	34
5.4 DISKURS 3 - "DEN BETALANDE FÖRÖVAREN"	35
5.4.1 Hur konstrueras bilden av personen?.....	36
5.4.2 Hur konstrueras bilden av handlingen och påföljden?.....	36
5.4.3 Hur påverkar handlingen personens lämplighet?	37
5.5 DISKURSIV PRAKTIK SKAPAR AMBIVALENS OCH LEDER TILL MOTSÄGELSEFULLA UTSAGOR	38
5.6 SAMMANFATTNING AV RESULTATET	40
5.7 SAMMANFATTANDE DISKUSSION AV RESULTATET I LJUSET AV TIDIGARE FORSKNING.....	43
6. AVSLUTANDE DISKUSSION.....	45

6.1 Förslag på fortsatt forskning.....	48
REFERENSER OCH BILAGOR.....	49
LITTERATUR.....	49

1. INLEDNING

Brott berör, det skakar om människor och förskjuts med skräck inför hur medmänniskor agerar mot varandra. Det är många gånger svårt att förstå ett normbrytande beteende som brottslighet och ibland innebär det så fruktansvärda handlingar att det knappt finns utrymme för förståelse. Brott berör och väcker tankar och känslor inom oss som är svåra att definiera, kombinera och leva med. Så hur förhåller vi oss till våra medmänniskor som tar ett kliv, av olika storlek, över gränsen där vi dragit lagen? Finns det alltid utrymme för förlåtelse, eller ens förståelse? Vad är det som händer inom oss när vi försöker förhålla oss till människor som kränker andra personers liv? Hur ser vi på personen som begått ett brott, vilka bilder och orsaksförklaringar av handlingen skapar vi, och framförallt vilka konsekvenser får detta?

Normalitet och avvikelse, orsak och verkan, risk och skuld är alla faktorer som påverkar hur både individen och samhället hanterar och reagerar på brott. Brott berör oss ibland in i själen, det kan skaka ett helt samhälle och dess följder bidrar till att påverka invånarnas upplevelse av både sina liv och övriga medborgare.

Medmänniskor eller inte, vi lever alla i samma samhälle och det som inspirerade oss att genomföra denna studie var dessa frågor kring brott, straff och dess följder samt de känslor och tankar som ämnet väcker. Detta skapade även ett intresse för frågor kring hur synen på en persons legitimitet, trovärdighet och lämplighet påverkas av att vara tidigare dömd och straffad. I socialt arbete skall socialarbetaren alltid verka för klientens bästa och en målsättning är att se och utveckla människans inneboende resurser. Med anledning av detta ansåg vi att det var intressant att undersöka hur framtida socialarbetare förhöll sig till tidigare dömda personers möjlighet att vara verksamma inom socialt arbete, som medstudenter eller arbetskollegor. Kan vi ta till vara på varandras resurser så pass att vi kan inkludera alla inom socialt arbete, eller är det överhuvudtaget meningen att alla skall kunna vara med?

1.1 Ämnesval och bakgrund

Den 19 januari 2009 meddelar Socialstyrelsen i ett pressmeddelande att de beslutat att landstingen inte får anställa en läkarstudent tidigare dömd för våldtäkt mot barn (se bilaga 2). Konsekvenserna av detta beslut blir att studenten inte kommer att kunna genomföra sin AT-tjänstgöring och på så sätt inte kommer att kunna ha möjlighet att erhålla sin legitimation. Socialstyrelsen uttalar sig även om ett liknande fall där en person som dömts för mord kan ha blivit antagen vid läkarutbildningen i Uppsala. I pressmeddelandet uttrycker Socialstyrelsen att de vill sända ut en tydlig signal till studenter och universitet, om man har begått ett så grovt brott så är dörren stängd. Johan Carlsson, chef för Socialstyrelsens tillsynsavdelning, motiverar detta beslut med att hänvisa till vikten av att allmänheten har tillit och förtroende för hälso- och sjukvården.

I debatten som förts kring dessa personers rätt och möjlighet att utbilda sig till läkare har många olika perspektiv berörts. Det handlar om argument om individers rätt att kunna avtjäna straff för att sedan ha möjligheten att få tillbaka sina rättigheter, gentemot argument som berör risk för framtida patienter och förtroende för yrkeskåren. Diskussionen väckte även frågor kring huruvida det finns vissa handlingar som medför att personen som utfört dem aldrig bör ha möjlighet att återfå sina rättigheter. Diskussionen kan ses som ett exempel på svårigheten att prata om och förhålla sig till brott och personer som begår brott, med hänvisning till att det

är så många faktorer och perspektiv som påverkar debatten, både mellan och inom människor. Forskaren David Garland (1990) ger i boken *"Punishment and modern society"* en bild av straffets komplicerade funktion i vårt moderna samhälle. Enligt författaren är samhällets reaktion på brott mycket mer än en rationell verksamhet, vilket har många aspekter och funktioner och alltid står i direkt beroende till den rådande kontexten. Garland (1990) menar att rättssamhället och själva tillämpandet av straff både påverkas av och avspeglar hur olika maktförhållanden ser ut i samhället. Samtidigt visar rättssamhället både på en kollektiv moral och det handlar även om emotionella ställningstaganden, för tillfället rådande känslor och kan ses som en symbol för nuvarande kultur- och livshållningar. Rättssamhället och straffet i sig kan även motiveras och diskuteras utifrån en ekonomisk aspekt. Författarens lista på de olika faktorer som det går att applicera på straffets funktion är lång, vilket ger oss en uppfattning om hur komplex frågan om brott och straff är. Samtidigt får vi en aning om varför detta många gånger väcker starka känslor hos oss och hur debatten ofta landar kring etik, moral och värderingar.

Det är med Garlands (1990) ord i åtanke vi går in i denna studie. Den debatt som förts kring de två dömda läkarstudenternas vara och icke vara inom sjukvården är en fråga som genom Garlands glasögon fortfarande blir lika svår att svara på, men möjlig att studera utifrån de olika faktorer som påverkar samhällets reaktioner på brott. Men det är dock inte det vi ska göra. Socialstyrelsens beslut i frågan är inget vi ämnar uttala oss om, dock väcker diskussionen tankar kring hur dessa frågor går att applicera på socialt arbete. Denna studie intresserar sig således för hur blivande socialarbetare själva resonerar kring sin egen kår, utifrån att även socialarbetarna är människor ej undantagna tidigare handlingar och framtida åtaganden.

1.1.1 Förförståelse

I viss mån är det omöjligt att redogöra för den förförståelse som vi har med oss in i arbetet med denna studie (Kvale, 1997). Detta blir komplicerat på grund av att vi aldrig kan ställa oss utanför oss själva och det sammanhang vi tillhör. Denna problematik beror på att våra intressen, våra tidigare erfarenheter, vår utbildning och mycket annat påverkar vilka vi är och är omöjligt att frikoppla från oss. Hur vi hanterar förförståelsen måste istället innebära att aktivt förhålla sig till den, att försöka se hur den påverkar vårt arbete med studien. Ett gemensamt intresse av brott, straff och dess följder ledde oss in i detta arbete och har självklart påverkat hur arbetet har fortlöpt. Detta har berört vårt val av ämne, vilka avgränsningar vi gjort, val av tidigare forskning och självklart hur analys och tolkning av empirin genomförts. Det handlar om vilka frågor vi ställt och på så sätt vilka svar som vi fått. Förförståelsen måste istället betraktas som ett viktigt verktyg i arbetet. För att detta verktyg skall kunna användas korrekt krävs det att forskaren under hela processen aktivt förhåller sig till det (Kvale, 1997). Anledningen till att det går att genomföra vetenskapliga undersökningar i förhållande till förförståelsen är att man aktivt använder sig av vetenskapliga metoder och redogör för dem noggrant och utförligt. På så vis blir studien genomskinlig och vilket medför att andra forskare kan genomföra samma studie och genom detta pröva resultatet. I kapitlen om teori och metod redogör vi utförligt för både uppsatsens teoretiska uppbyggnad och vårt tillvägagångssätt vid genomförandet av undersökningen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utifrån en diskursanalys undersöka hur socionomstudenter resonerar kring huruvida en tidigare dömd person är lämplig att utbilda sig till och arbeta som socionom.

1.2.1 Frågeställningar

Studiens diskursanalytiska ansats gör att de frågeställningar studien söker svar på fokuserar på hur människor genom språket konstituerar världen. Frågeställningarna intresserar sig för de konstruktioner av fenomen och företeelser som människor skapar utifrån olika förståelsesammanhang och perspektiv (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Vår studie kommer således att söka svar på följande frågor:

- Hur konstrueras bilden av en tidigare dömd person; vilka diskurser framträder i studiens material?
- Hur konstrueras bilden av en tidigare dömd persons lämplighet att arbeta inom socialt arbete utifrån de diskurser som framträder?
- Hur förhåller sig de olika diskurserna i materialet till varandra och vilka konsekvenser får detta?

1.3 Avgränsningar

Frågor som engagerar har en tendens växa till något ogripbart, då alla möjliga infallsvinklar känns både intressanta och relevanta. Avgränsningar måste dock göras, i synnerhet med tanke på att studien skall vara möjlig att genomföra. De avgränsningar vi gjort i utformandet av denna studie berör ämnesvalet, metodförfarandet och teorianvändningen.

För att studiens problemområde skulle vara möjligt att undersöka avgränsades ämnet. Detta medför att vissa undersökningsmöjligheter måste väljas bort för att göra analysen hanterbar. Denna studies ämnesavgränsning berör främst att vi aktivt valt att enbart diskutera lämplighet att utbilda sig till och arbeta som socionom med fokus på tidigare dömda personer. Lämplighet innefattar egentligen självklart mer än frågor kring brott och straff. Det skulle även kunna vara intressant att undersöka vilka andra erfarenheter, egenskaper eller personlighetsdrag som skulle definieras som diskvalificerande och kvalificerande för framtida socialarbetare, men det kommer denna studie ej att behandla.

I metodförfarandet genomfördes avgränsningar som rörde både studiens omfattning och val av informantgrupp. Då vi utifrån de två fallen om läkarstudenterna intresserade oss för hur människor resonerar kring tidigare dömda personers lämplighet att utbilda sig inom människovårdande yrken blev det naturligt att rikta dessa frågor mot socialt arbete. Detta genomfördes i form av en fokusgrupp. Anledningen till vi enbart genomförde en fokusgruppsintervju var dels på grund av vissa svårigheter att få tag på informanter, vilket diskuteras mer ingående i kapitlet om metod (se kapitel 4.2.2). Studiens diskursanalytiska ansats medförde även att det inte var nödvändigt att använda sig av fler än en fokusgrupp. Empirin bearbetades med fokus på språket, vilket medför att studien ej har någon ambition att generalisera eller kvantifiera sina resultat. Därav ansåg vi det var befogat att enbart genomföra en fokusgrupp för att i viss mån begränsa empirin och på så vis kunna genomföra en väl utarbetad analys.

Det hade dock varit intressant att exempelvis genomföra flera fokusgrupper med studenter från olika utbildningar. Detta med ambitionen att undersöka om och hur dessa studenter förhöll sig till olika diskurser i frågan om huruvida en person som är tidigare dömd är lämplig att befinna sig på deras utbildning. Vilket även skulle ge möjligheten att undersöka vilka diskurser som studenterna använder i samtalet kring deras framtida yrkeskårs identitet och professionalitet. Detta är något vi valt att inte göra på grund av studiens omfattning. Ett liknande val av avgränsning var att inte genomföra studien med professionella som informanter, även då med tanke på den tidsbrist som rådde.

I analysarbetet har vi valt att endast tillämpa diskursanalysen som teori och främst då den diskurspsykologiska inriktningen vilken redogörs för i kapitlet om teoretiskt perspektiv och metodologi (se kapitel 3.2). Den avgränsning vi valt att göra var att begränsa analysen, både på grund av tidsaspekten och med tanke på studiens omfattning. Då vi använt oss av diskursanalysen som både teoretiskt perspektiv och metodologiskt tillvägagångssätt blir det den teori som använts i analysen av empirin. Studien behandlar därmed inte några andra teorier eller begrepp.

1.4 Definitioner av begrepp

I följande avsnitt definieras de begrepp som är återkommande i studien, detta för att underlätta för läsaren och öka förståelsen i läsningen.

1.4.1 Diskurs och diskursordning

En vanlig definition av begreppet *diskurs*, vilket vi även använt oss av i denna studie, är att diskursen är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Det är med andra ord ingen neutral avspeglning av vår omvärld, våra identiteter och sociala relationer utan knutet till olika perspektiv. Diskurserna har på så sätt en aktiv roll i skapandet av vår bild av verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). De blir talordningar vilka sätter gränser för vad som är möjligt och omöjligt, sant eller falskt. Med diskurser skapas mening, sammanhang och förståelse, de är våra tolkningsramar genom vilka vi kan hantera en kaosartad värld (Börjesson, 2003). Dessa diskurser ger olika meningar och funktioner till olika fenomen i samhället, vilket innebär att de inte alltid är förenliga. *Diskursordningen* blir då den arena där diskurser kämpar om meningsutrymmet och på så vis om makt och sanningsstatus gentemot varandra (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Detta kommer att redovisas för mer utförligt i kapitlet om teoretiskt perspektiv och metodologi (se kapitel 3.2).

1.4.2 En tidigare dömd person

Brott och straff blir lätt värdeladdat och på så vis även hur man benämner det, vilket ledde till att det var problematiskt att definiera de personer som vi ville att informanterna skulle få diskutera. Då idén till studien är sprungen ur diskussionen kring de två läkarstudenterna har vi även valt att ta med detta exempel i vårt stimulusmaterial. Detta resulterade i att empirin ofta innehöll utsagor vilka berörde personer som var tidigare dömda för grova brott. I denna studie kommer den person som informanterna pratar om att benämnas som *en person som tidigare avtjänat ett straff* eller *en tidigare dömd person*. Andra benämningar är utifrån informanternas egna ord. I presentation av diskurserna har vi valt att döpa dem för att underlätta för både oss och läsaren att särskilja dem från varandra. I presentationen av resultatet kommer vi konsekvent att använda oss av benämningen "förövare" för tydlighetens skull. Med anledning av att detta är en konstruerad benämning kommer ordet "förövaren" skrivas inom citationstecken vid de tillfällen det används.

1.4.3 Studiens informanter

De informanter vars utsagor som analyseras i denna studie är studenter på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet. Vi har inte haft som avsikt att studera deras utsagor utifrån vem som sagt vad, personernas kön, etniska bakgrund, tidigare livserfarenheter, socioekonomisk bakgrund eller andra faktorer som skulle kunna vara av intresse. Vi vill därmed poängtera att den enda faktorn som förutsatt att dessa personer deltagit i studien är att de är socionomstudenter.

1.5 Rapportens struktur

I detta avsnitt har vi som avsikt att redogöra för studiens fortsatta upplägg. I kapitlet som följer berörs perspektiv och tidigare forskning (kapitel 2) för att kunna knyta vår studie till en diskussion om hur samhället och dess medborgare hanterar och reagerar på grova brott. I nästkommande kapitel om teoretiskt perspektiv och metodologi (kapitel 3) redogörs för den teori vi valt att angripa studiens frågeställningar med. I detta avsnitt redogörs för hur diskursanalysen både är en teoretisk ingång och ett metodologiskt tillvägagångssätt, där huvudsyftet är att undersöka språkets roll i en socialt konstruerad värld. I kapitlet om metod (kapitel 4) motiveras inledningsvis valet av en kvalitativ datainsamlingsmetod och därefter beskrivs tillvägagångssättet för insamlandet av empirin samt urvalsprocessen och hur analysen fortlöpte. I detta kapitel redogör vi även för studiens validitet, reliabilitet, generaliserbarhet och de etiska frågor som varit aktuella. I kapitlet som följer därefter redovisas resultatet och analysen av empirin (kapitel 5). Inledningsvis redovisas enskilt de diskurser som framkommit i studien. Därpå följer en sammanfattning av resultatet samt en sammanfattande diskussion i ljuset av tidigare forskning. Avslutningsvis följer en avslutande diskussion (kapitel 6) i ett försök att ”knyta ihop säcken”, här redogör vi även för de tankar och frågor som väckts hos oss under arbetet med uppsatsen. I rapportens sista avsnitt presenteras förslag på fortsatt forskning kring ämnet som studien berört.

2. PERSPEKTIV OCH TIDIGARE FORSKNING

För att ha möjlighet att sätta vår studie i ett vidare perspektiv är det av intresse att resonera kring vissa aspekter i det samhälle som vi lever och verkar i. Som nämnts i inledningen av denna uppsats hänvisar Socialstyrelsen till allmänhetens förtroende för hälso- och sjukvården i sitt beslut om de två läkarstudenterna. Detta avsnitt har därmed till syfte att knyta vår studie till en diskussion om hur samhället och dess medborgare hanterar och reagerar på grova brott, då detta står i relation till hur allmänhetens förtroende för samhällsliga institutioner skapas och påverkas. Nedan redogörs för två studier som behandlat dessa frågor samt en artikelserie där amerikanska forskare diskuterar tidigare dömda personers lämplighet och möjlighet att utbilda sig inom socialt arbete.

2.1 ”Medborgare om våldsdåd”

Vad är det som väcks inom oss när vårt samhälle skakas av händelser där människor begått fruktansvärda handlingar mot andra människor? Hur resonerar vi kring dessa brott, dess följder och samhällets reaktion på och ansvar för dem? Höijer och Rasmussen (2005) har på uppdrag av Krisberedningsmyndigheten forskat i frågan utifrån de reaktioner som följde mordet på utrikesminister Anna Lind och de andra ”vansinnesdåd” som skakade Sverige

sommaren 2003. Utöver mordet på Anna Lind mördades även en 5-åring utanför en förskola i Arvika, en man med järnspett slog ner ett flertal människor vid tunnelbanestationen i Åkeshov och senare på sommaren körde en man rakt in med bil i ett antal fotgängare i Gamla stan i Stockholm. Författarna intresserar sig för på vilket sätt dessa våldsdåd och medias rapportering som följer inverkar på människors känsla av oro och risk inför andra människor och samhällets institutioner som polis, psykiatri och media. Vidare har forskarna intresserat sig för hur dessa olika reaktioner medför dilemman och ambivalens i förhållande till informanternas egna uppfattningar, andra människor och samhället i stort.

Höijer och Rasmussen (2005) redogör i sin forskningsgenomgång för aspekter de anser formar medborgarna och samhällsinstitutionernas föreställningar, vilket de gör utifrån begrepp som fruktan och oro, dilemman samt individualisering. De berör hur forskare å ena sidan belyst att fruktan har politiserats och kommersialiserats samt att risk och hot som begrepp har mångdubblats i sin användning i den mediala rapporteringen. Detta leder till att vi fruktar våld och brottslighet i större utsträckning än tidigare och i många länder expanderar säkerhetsindustrin. Samtidigt poängterar författarna att det inte presenterats någon empiri som visar att det idag finns en mer utbredd fruktan hos allmänheten. Författarna resonerar kring begreppet fruktan, vilket de anser vara ett alltför kraftfullt begrepp att använda när man talar om vardagliga reaktioner och motiverar därmed deras val att använda begreppet *oro* som tema i sin undersökning.

”oro är ett begrepp som har stark förankring i människors vardagsliv, identiteter och tänkande. [...] I medborgarnas oro ingår föreställningar och känslor om nuet och framtiden, om jaget, omgivningen, samhället och världen.” (Höijer & Rasmussen, 2005, s.13)

Den forskningsgenomgång de gör visar hur massmedierna idag är de som lär oss vad som är farorna vilket skapar ångslan och oro. Våldet upplevs här som oroande på både det samhälleliga och privata planet, det hotar grundvalarna i vår trygghet och framställs som ett tidstypiskt tema i människors orostankar.

Studien visar att våldsdåden som enstaka händelser skapar chockartade reaktioner, dock är oron av mer generell och diffus karaktär vilket utvecklas och förstärks i små steg och över tid. Författarna menar att den kollektiva oro som avspeglas i intervjuerna är starkt knuten till såväl föreställningar om samhället och de egna identiteterna. Det handlar på så vis både om en oro för samhällets utveckling och tillstånd, samt en individuell oro över risken att själv eller närstående skall utsättas för våld.

2.1.1 ”Komplexa förståelsesammanhang”

Höijer och Rasmussen (2005) beskriver hur uppenbart det är att informanterna i sina tolkningar av våldsdåden sätter in händelserna i olika förståelsesammanhang. Dessa rör föreställningar om samhällsutvecklingen, uppfattningar om olika institutioner och aktörer men även kring normer, värderingar och egna erfarenheter. Studien visar på hur människor genom dessa sammanhang framställer ett samhälle i en negativ utveckling med hårdare klimat, eskalerande våld och en välfärdsstat som undergrävs vilket resulterar i att inte tillräckligt görs för att förhindra att dessa våldshändelser inträffar.

Författarna påvisar hur deltagarna i studien utifrån olika identitetspositioner och olika förståelsesammanhang bidrar till att helheten blir komplex. Diskussionen rymmer många gånger motsägelsefulla utsagor som tillsammans skapar en bild som saknar inneboende konsistens, samma personers utsagor står många gånger i motsats till varandra. Höijer och

Rasmussen (2005) menar att studien visar hur dessa motsägelsefulla drag leder till ambivalens och dilemman när medborgarna resonerar kring och förhåller sig till våldsdåd. Denna reflexivitet är på så vis en källa till ambivalens och dilemman då synsätten innehåller delvis oförenliga resonemang, vilket kommer ur vilka perspektiv och normbildningar personen förhåller sig till.

2.2 ”Var rädd om dig!”

Anita Heber (2007) har i sin doktorsavhandling i kriminologi, *”Var rädd om dig! Rädslan för brott enligt forskning, intervjupersoner och dagspress”*, studerat fenomenet rädsla för brott. Avhandlingen är uppdelad i tre delar, dels i litteraturstudier av forskningen som finns kring ämnet och dagspressens utlåtanden om saken men även genom djupintervjuer av personer som får uttala sig om frågan. Heber (2007) belyser precis som Höijer och Rasmussen (2005) att olika medier har berört rädslan för brott i stor utsträckning. Författaren berör vidare att intresset för rädslan för brott har växt så pass att det numera kan anses vara en ny inriktning inom kriminologin. Då exempelvis politiska initiativ hänvisas till och rättfärdigas av allmänhetens trygghet är det väsentligt att undersöka hur rädslan för brott förhåller sig. Svenska forskare har däremot inte belyst ämnet särskilt mycket. Heber (2007) anser därmed att en ökad kunskap om denna rädsla är relevant då den därmed kan hanteras bättre av statsmakten och myndigheterna.

I den litteraturöversikt som genomförts i avhandlingen finner författaren att den forskning som finns kring ämnet riktar in sig på förklaringar av rädslan utifrån sårbarhet, den fysiska och sociala miljön samt mediernas påverkan. Rädsla för brott förstås därmed som en komplex upplevelse med flera olika orsaker. Detta skiljer sig från både medier, svenska myndigheter och politikernas uppfattning som ofta ser på brottsligheten som den tydligaste förklaringen till människors rädsla. Detta resulterar i att man förutsätter att rädslan minskar om brottsligheten gör detsamma. Enligt Heber (2007) kan denna ensidiga fokusering på rädslan för brott riskera att inte bara inverka negativt på känslan av trygghet utan det kan också få människor att förändra sina beteenden. I sin tur kan detta leda till att det skapas opinion och att allmänheten kräver ”tuffare tag” i form av skärpningar av straff vilket enligt författaren kan resultera i en risk av att undergräva lagstiftningens legitimitet och leda till överdrivna och ogenomtänkta åtgärder.

2.3 ”Should convicted felons be denied admission to a social work education program?”

I en artikel i *”Journal of Social Work Education”* (vol 36, nr 3, 2000) diskuteras och debatteras huruvida personer dömda för mord, sexualbrott eller andra grova våldsbrott skall få möjlighet att studera till socialarbetare på amerikanska universitet. Artikeln är en debatt där amerikanska forskare är inbjudna att diskutera frågan (Magen & Emerman/Scott & Zeiger, 2000). I artikeln presenteras olika förhållningssätt till denna fråga, dock uttrycker båda inbjudna parter sin skepsis i möjligheten att släppa in tidigare dömda personer på utbildningarna.

Samtliga författare påvisar att målet med antagningsförfarandet bör vara att anta de personer som är bäst lämpade att bli socialarbetare. I artikeln framgår att båda parter belyser vikten av att göra en individuell bedömning om risken av att personen skall återfalla i brott vilket medför att man både kan utsätta medstudenter och framtida klienter för risk. Författarna

menar även att dessa brott inte enbart är juridiska brott mot lagen utan även moraliska, sociala och politiska brott. Sett i ett större perspektiv än det juridiska, medför detta att det juridiska straffet bara är en liten del av en uppsjö av samhälleliga sanktioner som följer det moraliska, sociala och politiska brottet. Att inte då kunna bli antagen till universitet på grund av tidigare handlingar kan beskrivas som en sådan samhällelig sanktion, vilken rättfärdigas just med att brottet har fler dimensioner än det juridiska.

Att neka en tidigare dömd person möjlighet att studera motiveras även med hänvisning till utbildningarnas roll som "gatekeepers", vilket ska säkra att det är lämpliga personer som arbetar inom det sociala fältet. Trovärdigheten och förtroendet för det sociala arbetet anses vara i riskzonen, vilket framställs som ett argument för gatekeeping-funktionen. Författarna menar även att det ej är motiverat att anta personer som är dömda för brott, då dessa får ta platser som skulle ha fyllts av personer som inte begått dessa handlingar. De argument för att det borde finnas öppningar för att anta "convict felons" på amerikanska universitet hänvisas främst till det sociala arbetets värden, att se människans inneboende resurser och hur erfarenheter kan vara en tillgång i det professionella arbetet.

"consistent with social work values, it is important to view all individuals from a strengths perspective. Strengths do not erase negatives, but a positive recovery experience can be an asset when teaching others about recovery" (Scott & Zeiger, 2000, s.408)

I artikeln är båda parter överrens om att en individuell bedömning skulle vara nödvändig vid ett antagande. Dock argumenterar Magen och Emerman (2000) för en strikt policy som nekar till möjligheten att anta tidigare dömda personer då de anser att universitetet varken har resurser eller kompetens att göra dessa bedömningar i förhållande till risk och lämplighet. Förtroendet för det sociala arbetet och klientperspektivet är för dem skäl nog att ej öppna för personer som tidigare avtjänat straff för grova brott.

"to protect the social work profession, to provide the most qualified social workers, and most importantly to ensure protection of all social work clients" (Magen & Emerman, 2000, s. 411)

Scott och Zeiger (2000) argumenterar för att en öppning skall finnas, men att den individuella bedömningen skall vara noggrann utifrån risk och lämplighetsaspekten, vilken skall följas upp under studietiden genom fortsatta bedömningar och krav på att studenten i fråga skall delta i detta.

3. TEORETISKT PERSPEKTIV OCH METODOLOGI

Hur har vi valt att angripa vårt problem? I en vetenskaplig studie måste man börja med frågan om hur forskaren förhåller sig till odontologiska och epistemologiska frågor (Esaiasson, 2007). De odontologiska frågorna handlar om forskningsansatsens syn på verklighetens beskaffenhet medan de epistemologiska frågorna behandlar vad kunskap är och vilken kunskap som är möjlig att nå. Dessa ställningstaganden är avgörande för vilket uppdrag studiens frågeställningar ger oss och styr därmed vad vi kommer att undersöka.

Genom vårt intresse för hur vi som människor är medskapare av vår verklighet tar vi sats in i denna studie från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Diskursanalysen som härstammar från detta socialkonstruktivistiska perspektiv är både en teoretisk ingång och ett

metodologiskt tillvägagångssätt, där huvudsyftet är att undersöka språkets roll i en socialt konstruerad värld (Alvesson & Sköldberg, 2007). På så sätt innebär detta att skapa en helhet mellan filosofiska och teoretiska premisser samt metodologiska ställningstaganden som tillsammans fungerar som ett helt paket (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Detta kapitel ämnar redogöra för hur socialkonstruktivismen och diskursanalysen svarar på frågor om verklighetens beskaffenhet, vad kunskap är och vilken kunskap som är möjlig att nå. Vidare redogör vi i stort för den diskursanalytiska teoribildningen och vår metodologiska ingång. Avsnittet syftar till att ge läsaren en förståelse för vilket teoretiskt perspektiv som ligger bakom denna studie. Det mer specifika metodologiska tillvägagångssättet vid tillämpning av diskursanalysen som analysmetod beskrivs mer ingående i metodavsnittet i uppsatsen (se kapitel 4.2.5).

3.1 Den socialkonstruktivistiska teoribildningen

Socialkonstruktivismen är en gemensam beteckning på en rad postmoderna teorier om kultur och samhälle (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Alvesson och Sköldberg (2008) beskriver postmodernistiska och poststrukturalistiska forskningsansatser som fokuserade på att ”verkligheten” kan representeras på olika sätt, med fokus på variation, mångfald, påvisande av motsägelser och möjlighet till multipla tolkningar. Gemensamt för dessa teorier är att de har en *relativistisk* ansats till skillnad från den *realistiska* vetenskapstraditionen som menar att verkligheten är ett faktiskt fenomen som väntar på att upptäckas, det gäller bara att hitta rätt metod och leta på rätt ställe (Alvesson & Sköldberg, 2008).

Socialkonstruktivismen utgår från att verkligheten är socialt konstruerad och på så sätt relativ, all kunskap som produceras står då i direkt till relation till dessa sociala konstruktioner (Alvesson & Sköldberg, 2008). Utifrån det socialkonstruktivistiska perspektivet anses det inte finnas någon objektiv sanning, inte heller finns det någon essens eller kärna som är bestående och står att söka. De tar därmed avstånd från vad som benämns som ”essentialism” i andra vetenskapliga inriktningar. Till grund för diskursanalysen ligger just denna kritiska inställning till självklar kunskap då denna teoribildning anser att vår bild av verkligheten alltid bygger på socialt producerade kategoriseringar (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Liksom socialkonstruktivismen delar även den diskursanalytiska teorin meningen att människan är en historisk och kulturell varelse. Hur vi ser på verkligheten präglas av detta, vilket innebär att i en annan tid, ett annat sammanhang skulle vår bild av verkligheten kunna se annorlunda ut, socialkonstruktivismen benämner detta med att människan är *kontingent*.

Enligt den socialkonstruktivistiska teoribildningen skapar vi kunskap, kategoriserar världen, konstruerar vad som uppfattas som sant och falskt, riktigt och fel i interaktionsprocesser (Alvesson & Sköldberg, 2008). De sociala konstruktionerna externaliseras från individen och blir genom detta institutionaliserade i samhället. Detta gör att vi uppfattar kategorier och samhällseliga institutioner som givna och inte som mänskliga konstruktioner, den sociala konstruktionen blir därmed större än oss själva. Utifrån dessa samhällliga institutioner skapas de normer människan baserar sitt handlande på (Alvesson & Sköldberg, 2008/Winther Jørgensen & Phillips, 2000). De sociala konstruktionerna leder på så vis till reella sociala konsekvenser där vissa handlingar blir möjliga och andra inte. Individerna skapar på så sätt sin verklighet och legitimerar dess existens, samtidigt som denna ”verklighet” i sin tur skapar individerna genom socialisering (Alvesson & Sköldberg, 2008). Socialkonstruktivismen som teoretiskt fält har en uppsjö variationer utifrån många olika aspekter, exempelvis skiljer sig

graden av radikalitet i synen på verkligheten som socialt konstruerad. Det finns även variationer i hur forskningen själv förhåller sig till sin egen kunskapsproduktion, huruvida den lämnar konstruerandet till det som studeras eller ser sin egen konstruerande roll i ”verkligheten”.

3.1.1 Språkets funktion i de sociala konstruktionernas värld

I de sociala konstruktionernas värld blir språket inte mediet som verkligheten kommuniceras igenom, utan snarare det som konstruerar och kategoriserar den sociala världen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Genom språket får vi tillträde till verkligheten samtidigt som vi konstruerar den då vi skapar representationer, bilder och betydelser som blir vår sociala verklighet. Att den fysiska världen finns är det ingen diskussion om, men det är genom språket vi ger den mening. Den diskursanalytiska inriktningen pekar på att *”språkanvändandet inte bara avspeglar ens inre värld, utan genererar också en tillfällig variant av den”* (Alvesson & Sköldberg, 2008, s. 461). Detta innebär att våra utsagor om upplevelser, attityder, känslor och värderingar om och kring verkligheten inte är konsistenta. Språket får genom detta en relativ innebörd istället för en realistisk, där språket istället ses som ett kommunikationsinstrument som ger ingång till en faktisk värld. I den relativa språksynen avspeglar språket inte verkligheten utan skapar perspektiv av den (Alvesson & Sköldberg, 2008). Börjesson (2003) beskriver skillnaden mellan dessa två språksyner genom att påvisa hur den realistiska vetenskapstraditionen ser vårt språk som en produkt av verkligheten. Detta i jämförelse med konstruktivismen och dess relativa språksyn som anser att objektet skapas genom språket. Det är därmed genom användandet av språket som vi skapar vår verklighet och de subjekt, objekt och relationer denna verklighet innefattar. Språket är i sig även en konstruktion som är relativ i förhållande till människan som kontingent; det är inte ett färdigt system utan kontextberoende.

3.1.2 Forskningens funktion i en socialt konstruerad värld

En socialkonstruktivistisk forskningsansats medför att forskningen inte tar i anspråk att spegla verkligheten utan bidrar även själv till att konstruera ämnesområdet på ett specifikt sätt (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Forskningens roll blir att framställa världen ur olika perspektiv vilket medför att olika angreppssätt ger olika versioner av samma fält utan att någon av dem kan göra anspråk på sanningen.

Kritiker har påstått att den socialkonstruktivistiska teoribildningen är oanvändbar, både vetenskapligt och politiskt (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Detta med anledning av att den vetenskapligt inte kan avgöra vad som är riktigt, alla resultat är ett perspektiv av många, vilket leder till att den inte heller politiskt kan säga vad som är bra eller dåligt. Då teoribildningen själv avvisar möjligheten att göra sanningsanspråk kan påvisanden om vad som bör förändras från socialkonstruktivistiskt håll avvisas som uttryck för ett historiskt och kulturellt (kontingent) perspektiv och bör därmed ej ha något inflytande. Detta går dock att vända på, om regler ses som kontingenta ur socialkonstruktivistisk synvinkel är de därmed föränderliga. I samhällsforskning räknas den socialkonstruktivistiska ansatsen och diskursanalysen många gånger inom de kritiska teorierna. Genom att visa på verkligheten som en social konstruktion öppnar det nämligen för perspektivering, kritik av rådande sanningar och möjliggör förändringar (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Teorin har även blivit föremål för kritiska diskussioner utifrån socialkonstruktivismens starka avståndstagande från essentialistiska antaganden, att det finns en faktisk ”kärna” eller sanning att söka (Alvesson & Sköldberg, 2008). Samtidigt skulle man kunna anta att

socialkonstruktivismen själv gör ett sådant essentialistiskt antagande, då teoribildningen framställer den sociala konstruktionens roll i konstituerandet av verkligheten som en oföränderlig egenskap. Denna diskussion lämnar vi dock åt mer bevandrade teoretiker för att återigen koncentrera oss på hur denna studies teoretiska och metodologiska perspektiv är uppbyggt.

3.2 Diskursanalysen

Diskursanalysen är ett samlingsbegrepp av många olika riktningar, teorier och metoder. Som namnet själv avslöjar handlar det om en analys av diskurser, deras förhållande till varandra och konsekvenserna av detta (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Winther Jørgensen och Phillips (2000) delar i boken "*Diskursanalys som teori och metod*" upp det diskursanalytiska angreppssättet i tre grenar; kritisk diskursanalys, diskursteori och diskurspsykologi. Ett ledande begrepp inom *diskursteorin* är *diskursernas kamp*. Diskursteorin har sin utgångspunkt i att diskurserna ger världen sin betydelse, vilket gör att denna betydelse aldrig kan låsas fast på grund av språkets grundläggande instabilitet. Teorin intresserar sig för hur diskurserna i sin kamp kämpar om meningsutrymmet, makten att definiera och ge betydelse till fenomen och på sätt låsa fast språkets betydelser på sitt sätt. Den *kritiska diskursanalysen* intresserar sig däremot främst för förändring, hur diskurser föds, reproduceras och förändras. Ett sätt att söka klarhet i detta är att använda sig av begreppet *intertextualitet*. Detta innebär att undersöka hur konkret språkbruk hela tiden hänvisar bakåt till tidigare diskursiva struktureringar och sammanfogade element från olika diskurser som gör att språkbruket förändras. Den *diskurspsykologiska* inriktningen har däremot varken fokus på diskursernas kamp eller hur diskurserna skapas och förändras, utan på hur människor i sin vardagliga praktik använder sig av redan befintliga diskurser som en resurs. Genom detta strategiska användande av diskurserna framställer vi oss själva och världen i social interaktion vilket ger reella sociala konsekvenser. På så vis får diskurspsykologin en socialpsykologisk inriktning, då den öppnar för att dels undersöka individer eller grupperns betydelsebildningar och handlingsrepertoarer och samtidigt applicera detta på bredare samhällsliga strukturer och processer. Winther Jørgensen och Phillips menar att dessa tre angreppssätt delar grundläggande premisser om språkets funktion i konstruerandet av verkligheten, synen på subjekt samt att de alla tre ger upphov till kritisk forskning. Dock skiljer sig de olika angreppssätten i synen på diskursernas omfattning och har olika metodologiska ingångar i sin analys vilket gör att dessa tre angreppssätt lämpar sig för olika sorters forskning. Författarna påpekar dock att vid tillämpning av diskursanalys är det mest fördelaktiga att söka svar på sina forskningsfrågor genom en kombination av de olika angreppssätten då de har stora kvalitéer inom vissa områden men brister inom andra.

Denna studie har genomförts med en diskurspsykologisk ram då studiens huvudfokus är hur våra informanter förhåller sig till redan befintliga diskurser i sitt samtal kring tidigare dömda personers lämplighet att arbeta inom socialt arbete. Diskurspsykologin ger oss även möjlighet att belysa de konsekvenser för individen som diskursiv praktik ger och även resonera kring det på en samhällsnivå. Studien intresserar sig även för hur dessa diskurser står i förhållande till varandra och kämpar om betydelsedefinitionen och meningsutrymmet i vissa frågor. Utifrån denna fråga ger diskursteorin oss ett användbart verktyg för att undersöka diskursernas kamp. Nedan söker vi redogöra för hur denna studies diskursanalytiska angreppssätt är utformat rent teoretiskt. Det praktiska genomförandet av analysen beskrivs steg för steg under avsnittet om genomförande av analys i kapitlet om metod (se kapitel 4.2.5).

3.2.1 Diskursen och diskursordningen

En vanlig definition på begreppet *diskurs*, vilken vi även kommer att använda oss av i denna studie, är att det är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen, det är med andra ord ingen neutral avspiegling av vår omvärld, utan knutet till olika perspektiv (Winther Jørgensen & Phillips, 2000/Börjesson, 2003). Diskurserna har på så sätt en aktiv roll i skapandet av vår bild av verkligheten. De blir talordningar vilka sätter gränser för vad som är möjligt och omöjligt, sant eller falskt. Med diskurser skapas mening, sammanhang och förståelse, de är våra tolkningsramar genom vilka vi kan hantera en kaosartad värld (Börjesson, 2003). Diskursen är därmed *ett* bestämt sätt att tala om världen, som alltid står i förhållande till *andra* bestämda sätt, vilka även de försöker göra anspråk på meningsutrymmet. Winther Jørgensen och Phillips (2000, s. 136) beskriver detta med orden:

”sociala mönster av betydelsefixeringar som står i instabila förhållanden till varandra”

Diskursordningen blir således arenan där olika diskurser som täcker samma område gör anspråk på meningsutrymmet. Begreppet diskursordning är användbart i den meningen att det synliggör relationerna mellan diskurser som befinner sig inom ett område, och gör det möjligt att kartlägga dessa och öppnar för en förståelse varför vissa diskurser har större utrymme än andra. Genom att undersöka diskursordningen inom ett område får forskaren möjlighet att synliggöra olika konkurrerande diskurser och hur dessa förhåller sig till varandra inom ordningen. Winther Jørgensen och Phillips (2000) poängterar att diskursordningen som formulerats av forskaren även i sig är en konstruktion, men den är dock användbar då den tillämpas som ett analytiskt verktyg. Diskursordningen hjälper oss att sätta ramar för analysen, ringa in området och genom detta ge oss en ingång i diskursernas värld. Hur detta går till är självklart något som forskaren skall redogöra och motivera för i sin rapport.

För att ringa in en diskursordning påvisar Winther Jørgensen och Phillips (2000) fördelarna med att använda diskursteorins begrepp *flytande signifikant* som redskap i analysen. Med signifikant menas ett nyckelbegrepp i diskursen. De exemplifierar detta med begreppet demokrati i den politiska diskursordningen. Genom att söka diskurser som alla gör anspråk på meningsutrymmet i begreppet *demokrati* kan man kartlägga diskursordningen. Använder man sig av en diskursordning som ett analytiskt begrepp i sin analys blir spelet mellan de olika diskurserna inom ordningen viktigt, detta öppnar även för ett synliggörande av de olika sociala konsekvenser olika diskurser skapar, och hur kampen mellan dessa påverkar den diskursiva praktiken.

3.2.2 Kort om diskursens uttryck och funktion

Diskursen är som redogjorts för ovan *ett* bestämt sätt att tala om världen, vilken befinner sig i en diskursordning där *olika* bestämda sätt konkurrerar med varandra om meningsutrymmet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Vad innefattar då en diskurs och varför är det intressant att kartlägga dessa? Diskursanalysen intresserar sig för på vilket sätt diskurserna ger betydelse åt världen, på vilka sätt den framställs och vilka konsekvenser detta får. De framställningar av världen som diskursen ger konstruerar objekt, subjekt och relationer på *ett* sätt och inte *ett* annat. Följden blir att gränser om vad som är sant eller falskt eller vilka handlingar som är möjliga eller omöjliga uppkommer och ger människan en handlingsrepertoar. Konsekvenserna av detta kallas för *diskursiv praktik* då vi hela tiden handlar i förhållande till dessa diskurser. Diskursanalysen argumenterar för relevansen av att studera detta då diskurserna som betydelseordningar får sociala konsekvenser för individen och samhället. Diskursanalysens poäng blir att försöka synliggöra självklarheter och fenomen som uppfattas som naturliga och problematisera dessa genom att påtala dess ursprung i diskurser. Det

handlar om att synliggöra att sociala konstruktioner får faktiska sociala konsekvenser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

3.2.3 Människan som subjekt i en diskursiv värld

Hur människan som subjekt uppfattas, skiljer sig till viss del beroende på vilket diskursanalytiskt angreppssätt man intar (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Den socialkonstruktivistiska premisen är att *jaget* inte är en isolerad autonom agent, vilket de flesta diskursanalytiker skriver under på. Jaget uppfattas som en social skapelse, vilket gör att fokus ligger på att studera hur identiteter uppstår, omformas och blir föremål för förhandlingar i sociala och diskursiva praktiker. Det finns ingen gräns mellan den ”yttre” sociala världen och de ”inre” psykologiska då jaget hela tiden skapas, prövas och omformas genom *social praktik*. Att tala är på så sätt att konstruera en identitet. Genom detta blir även identiteter ett resultat av diskursiv praktik vilket gör dem instabila, då människan hela tiden förhåller sig till diskurser och diskursordningar som motsäger varandra, vilket på sätt kan skapa motstridiga identiteter. Dessa diskursivt skapade identiteter står i direkt relation till vilken position en person har i diskursen vilket Winther Jørgensen och Phillips (2000) benämner som *subjektpositioner*. Utöver att denna studies informanter är socionomstudenter är de söner och döttrar, kanske föräldrar, konsumenter, stadsbor, europeer osv. De har olika identiteter beroende på vilken diskurs de resonerar utifrån. Utifrån dessa olika subjektpositioner förhåller sig personen till olika diskurser inom vilka det finns olika rätt och fel och olika känslor väcks och åsikter uttrycks. Som påtalat innan förhåller sig en person till en mängd diskurser som många gånger inte är i samklang, detta kan leda till att de olika subjektpositionerna kan ha motstridiga relationer och leda till ambivalens och dilemman då de olika diskurserna har olika ”regler” om vad som är rätt och fel (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Alvesson och Sköldberg (2008) beskriver hur denna subjektpositionering leder till att en person i samma intervju kan uttrycka flera olika identiteter med anledning av att hon eller han pendlar mellan olika subjektpositioner vilket leder till att personen uttrycker sig helt motsägelsefullt. Subjektpositionerna ger oss olika tolkningsramar utifrån hur vi förhåller oss till ämnet, dessa gör det möjligt att vara fullständigt motsägelsefull i sina utsagor under en och samma intervju.

3.2.4 Diskursanalysen som angreppssätt

Det är i vardagens diskursiva praktik som diskurser strider om meningsutrymmet och även där de skapas och förändras. Diskurspsykologin har till syfte att undersöka på vilka sätt människor genom språket är så kallade *diskursiva subjekt* vilket innebär att man agerar utifrån diskursen som resurs, samtidigt som de är med och aktivt skapar den samma. Winther Jørgensen och Phillips (2000) diskurspsykologi är främst grundad på Potter och Wetherells diskursanalytiska teoribildning. Potter och Wetherells (1987) diskursanalys intresserar sig i stort sett enbart för den diskursiva nivån. Detta innebär att människor genom språket konstruerar den sociala världen och diskursanalysens främsta uppgift är att försöka synliggöra hur denna värld konstrueras och kommer till uttryck genom språkliga utsagor. Fokus ligger inte på att försöka få en inblick i ”den bakomliggande verkligheten” eller söka en bestående gemensam bild, utan på den variation av bilder och motsägelser som människor konstruerar genom språkliga utsagor. Diskursanalysens uppgift blir att ställa frågor som söker svar på hur utsagorna är konstruerade, vid vilka tillfällen de är utformade och vilka funktioner de fyller. Frågan är inte vilken utsaga som är sann, utan hur de går tillväga för att uppnå en ”sanningsstatus”. Här finns inget utrymme för att tolka bakomliggande faktorer till människors utsagor eller möjlighet att koppla dessa till fenomen eller händelser på en icke språklig nivå (Potter & Wetherell, 1987).

Alvesson och Sköldberg (2008) beskriver Potter och Wetherells diskursanalytiska teoribildning som grundläggande för diskursanalysen som sådan, men riktar kritik mot dess ensidiga fokusering på språkanvändande. De anser att detta leder till att man avpsykologiserar människan då Potter och Wetherell avvisar möjligheten att tolka innerbörder i utsagorna vilket innebär att man går miste om förklaringar till varför människor konstruerar delar av världen som de gör.

”det finns en betydande risk för trivialisering av forskningen, om alla andra fokus än ett språkligt lämnas utanför densamma. Individuer töms drastiskt på psykologiskt innehåll” (Alvesson & Sköldberg, 2008, s 467)

Alvesson och Sköldberg (2008) betonar risken av att trivialisera forskningen om man utestänger alla möjligheter att tolka innebörden i utsagor som går bortom det precis uttryckta ordet och mikrosammanhanget. En betoning på kontextberoende, motsägelser och variation gör att forskningen ej går att tillämpa i ett större sammanhang. Författarnas förslag på hur man undviker detta innebär att man delar in tillämpningen av diskursanalysen i tre tolkningsnivåer. En diskursiv nivå där fokus enbart ligger på språkanvändandet, vilket inte skall tolkas som något som speglar inre föreställningar eller yttre förhållanden. Det intressanta är då hur personer yttrar sig om och på så sätt konstruerar en bild av sig själva, andra och världen. Den andra nivån är föreställningsnivån. Här finns utrymme för forskaren att tolka utsagor utifrån föreställningar, värderingar, innebörder och dylikt. Handlings- och förhållande nivån, som är den tredje nivån, innebär att forskningen uttalar sig om händelser, sociala mönster eller relationer som inte låter sig reduceras till enbart språkanvändandet. Om man som forskare konsekvent beskriver hur man använder sig av de olika nivåerna i sitt arbete ser Alvesson och Sköldberg (2008) en möjlig väg att tillämpa Potter och Wetherells (1987) idéer utan att explicit stanna på språket utan även söka möjliga perspektiv på sociala konsekvenser av diskursiv praktik. Denna uppdelning gör ej Winther Jørgensen och Phillips (2000) i sin beskrivning av diskurspsykologin, men i angreppssättet finns utrymme att studera diskursernas relation till varandra inom en diskursordning. Detta ger ingångar till att se hur diskursiv praktik utifrån olika subjektpositioner i olika diskurser får olika sociala konsekvenser vilket man kan härleda till både den andra och tredje nivån av Alvesson och Sköldbergs (2008) uppdelning.

3.2.5 Men hur blir det då med ”verkligheten”?

Socialkonstruktivismen och diskursanalysens grundidé handlar om att det är genom den socialt konstruerade världen människan uppfattar ”verkligheten” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Saker och ting finns, men det är genom språket och diskurserna deras existens erhåller mening och betydelse. Utifrån detta förhållningssätt väcks dock frågan om varför världen då upplevs som fast och inte flytande och lättföränderlig. Winther Jørgensen och Phillips (2000, s. 150) resonerar kring detta utifrån att vi som individer ingår i ett sammanhang som är större och tidsmässigt mycket längre än oss själva.

”i en given värld förblir de flesta betydelser rätt fasta, och de enskilda subjekten har bara tämligen begränsade möjligheter att manipulera med dem. Förändringar i betydelsetillskrivanden är därför kollektiva sociala processer”

På så vis är förändringar i diskurser och den diskursiva praktiken ingenting vi själva medvetet råder över, utan bara deltar i. I detta deltagande finns dock möjligheter till förändring då vi genom diskursiv praktik konstant spelar med och spelas av diskurser som inte alltid är förenliga. Vi kommer att fortsätta uppleva världen som verklig med anledning av att den i en mening är det. Diskursanalysen intresserar sig inte för hur vi skall hitta den ”sanna

verkligheten” utan för hur vi genom språket skapar en verklighet, ger den statusen ”verklighet” och hur vi som subjekt sedan praktiserar, konstruerar och omkonstruerar världen. Med en diskursanalytisk ansats har forskaren ambitionen att påvisa vår värld som socialt konstruerad och kontingent; *den skulle kunna sett annorlunda ut*. Diskursanalysen vill genom sitt kritiska förhållningssätt påvisa att vad som upplevs som naturligt och självklart kan förändras, att sedan uttrycka på vilket sätt det bör förändras är en annan fråga (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

4. METOD

I följande kapitel redogörs för hur denna studie har genomförts och de beslut och avvägningar som har gjorts under arbetets gång. Inledningsvis motiveras valet av en kvalitativ datainsamlingsmetod. I nästkommande avsnitt redovisas för den process som studien har genomgått under rubriken tillvägagångssätt. Detta innefattar moment som litteratursökning, urvalsprocess, samt genomförande av intervjun, transkribering och analys. Avslutningsvis berörs även frågor om studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet samt de etiska frågor som varit aktuella.

4.1 En kvalitativ ansats

Denna studie syftar till att utifrån en diskursanalys undersöka hur socionomstudenter resonerar kring huruvida en tidigare dömd person är lämplig att utbilda sig till och arbeta som socionom. Kvalitativa studier får olika skepnad beroende på undersökningens syfte och forskarnas val av teoretiskt perspektiv och metod (Kvale, 1997). Kvale (1997) beskriver hur den kvalitativa intervjun ger forskaren möjlighet att undersöka en persons livsvärld. Detta kan förstås genom Larssons (2005) beskrivning av hur man med hjälp av den kvalitativa metoden försöker att nå kunskap om individens subjektiva upplevelser utifrån hennes egna ord, uttryck och meningsbeskrivningar. Det handlar om att sträva efter att se världen med den andres ögon för att söka förståelse och kunskap.

I de sociala konstruktionernas och diskursernas värld är det i interaktionen med andra som kunskap skapas, och subjekt, objekt, relationer och fenomen får sin mening (Alvesson & Sköldberg, 2008). Då människan är en historisk och kulturell varelse blir dessa meningar till mönster, vilka går att förstå som diskurser som ger oss bestämda sätt att tala om och förstå världen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Denna studie söker genom sin socialkonstruktivistiska och diskursanalytiska ansats kunskap om hur socionomstudenter genom diskursiv praktik förhåller sig till och skapar bilder om ett ämne. Vårt val av kvalitativ metod motiveras då med att vi får möjlighet att samla in ett material som går att bearbeta och analysera utifrån fokus på språket; vad är det som sägs, hur sägs det och vilka bilder framkommer? En kvalitativ ansats ger oss då en given ingång i diskursernas värld.

4.1.1 Fokusgrupper som kvalitativ datainsamlingsmetod

Då fokusgrupper är en kvalitativ metod där man låter en grupp personer diskutera ett givet ämne ansåg vi att det var en lämplig metod för vår datainsamling. I sökandet på svar till våra frågeställningar önskade vi finna just hur informanterna konstruerade bilder och förhöll sig till diskurser i samtalet om tidigare dömda personer och deras lämplighet att arbeta inom socialt.

Det vi sökte var därmed inte enstaka utsagor om vad som är rätt eller fel utan en diskussion mellan informanter om ämnet för att kunna tillämpa diskursanalysen som analysmetod. I en diskursanalytisk ansats intresserar sig forskaren mer för språkbruket än för individen som säger det (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Genom att några få människor för ett samtal kring en fråga ges då möjlighet att studera hur gruppen genom språket skapar retoriska mönster och konstruerar verkligheten. Billinger (2005) berör i boken *"Forskningsmetoder i socialt arbete"* hur den information som går att utröna ur en fokusgruppsintervju inte går att tillgodogöra sig på något annat sätt. Författaren beskriver vidare hur individen aldrig är frikopplad från världen och det sammanhang hon eller han lever i, därmed skapas världen i interaktionen samtidigt som den görs begriplig. I denna studie är det just därför det är intressant att undersöka interaktionen och det samtal som uppstår mellan informanterna i gruppen. Motiveringen till valet av just fokusgrupper som kvalitativ datainsamlingsmetod var även att interaktionen mellan informanterna var mer relevant än den gentemot oss som intervjuledare. I en individuell intervju skapar interaktionen mellan intervjuaren och informanten ett sammanhang som eventuellt kan påverka resultatet av intervjun till skillnad från fokusgruppsintervjun där informanterna interagerar i huvudsak med varandra (Billinger, 2005).

Fokusgruppsintervjuer kan genomföras med olika nivåer av struktur (Wibeck, 2000). I den *strukturerade fokusgruppsintervjun* kan moderatorn, personen som håller i intervjun, styra intervjun på två sätt, dels utifrån vilka ämnen som berörs och dels genom att fördela ordet och på så sätt styra vilka som talar. Fördelarna med den strukturerade fokusgruppsintervjun är att analysen av materialet underlättas då informanternas samtal hålls inom ramarna för ämnet som studien avser att undersöka. En nackdel kan vara att moderatorns styrning stävjar diskussionen vilket kan göra att intressanta infallsvinklar går förlorade. Vid en strukturerad intervju är dessutom risken för att forskarens egna förförståelse och tankar påverkar hur intervjun fortlöper och på så sätt även resultatet. I den *ostrukturerade intervjun* släpps ordet i princip fritt utifrån det givna ämnet. En risk med detta är att gruppen berör annat än vad studien var ämnad att göra vilket kan resultera i en svåranalyserad empiri. En nackdel med en ostrukturerad intervju kan även vara att informanterna inte berör vissa aspekter av ämnet då moderatorn inte styr diskussionen. Det kan däremot vara önskvärt att använda sig av den ostrukturerade intervjun när det är av intresse att belysa just vad informanterna väljer att prata om utifrån ett specifikt ämne samt då man vill undersöka informanternas interaktion och argumentation utifrån ämnet (Wibeck, 2000). Ett möjligt tredje alternativ är en kombination av den strukturerade och den ostrukturerade intervjun vilket är fallet för vår studie, vilket vi redogör för nedan i avsnittet om genomförande av fokusgruppsintervjuer.

Det finns olika teorier om hur många deltagare som bör delta i en fokusgruppsintervju, gemensamt är dock att gruppen inte bör vara för stor. Wibeck (2000) berör olika teorier där bland annat grupper med maximalt fyra deltagare förespråkas då det vid större grupper blir omöjligt att behålla allas uppmärksamhet och att för att underlätta kommunikationen bör alla kunna ha ögonkontakt. En annan teori utgår från att det i dyader eller triader blir lättare för deltagarna att känna delaktighet och samhörighet då alla får ett stort utrymme att uttrycka sig. Ju fler personer som deltar desto mindre plats får varje person till sitt förfogande vilket kan resultera i att engagemanget tryter samt att vissa deltagare förblir anonyma under intervjuens gång. Det är även lättare att ge feedback inom en liten grupp och att alla hinner komma till tals. En annan problematik med större grupper är att kan krävas en mer strukturerad form av intervjun då det lätt blir en ojämn talfördelning med många deltagare. Billinger (2005) berör att en grupp bör vara mellan fyra till sju deltagare då en mindre grupp lätt blir för relationsorienterad istället för uppgiftsorienterad. Gruppen bör dock inte vara större än sju

personer då en större grupp utgör en risk för att alla inte kommer till tals eller som Wibeck (2000) belyser att det kan bildas subgrupper inom gruppen. Billinger (2005) berör även att informanterna skall kunna vara eller vara intresserade av ämnet för att urvalet skall anses lämpligt och deras kunskap om ämnet eller erfarenheter skall vara av betydelse för att öka förståelsen och insikten om det ämne som studien avser att undersöka. Detta underlättar givetvis hela intervjun då det gynnar diskussionen om informanterna kan relatera till ämnet utifrån deras kunskap och erfarenhet om ämnet. Hur många fokusgrupper som bör delta i studien anser Billinger beror på syftet med studien och dess omfång. Den tid det tar att bearbeta materialet måste även tas i beaktande vid valet av antalet fokusgrupper. Vårt val av att enbart använda oss av en fokusgruppsintervju motiveras i avsnittet om avgränsningar samt i avsnittet om urvalsprocessen (se kapitel 1.3 och 4.2.2).

Wibeck (2000) berör även fördelar och nackdelar med redan existerande grupper. En problematik med ett urval i form av en redan existerande grupp är att alla deltagarna redan har existerande roller och sätt att förhålla sig till gruppen. Det underlättar dock urvalet att det redan är en existerande grupp då det underlättar urvalsprocessen. Det kan även vara både en för- och nackdel att gruppmedlemmarna känner till varandra sen tidigare. Detta på grund av att det dels kan göra det lättare att prata om något som är känsligt eller svårt, då man redan känner varandra eller så påverkas gruppen negativt av samma anledning beroende på hur dynamiken är inom gruppen. Det kan dock vara positivt att intervjun sker i en redan existerande grupp då det därmed blir lättare att prata än ifall man befann sig i en individuell intervju med enbart en forskare (Billinger, 2005). Eftersom man i en individuell intervju kan uppleva att det är svårt att dela med sig av tankar och känslor för någon man inte känner. Denna fördel kan dock upplevas även i en icke tidigare existerande grupp då intervjun fortfarande sker i grupp vilket kan underlätta för informanterna att uttrycka sig till skillnad från ifall de hade varit ensamma med forskaren.

I utformandet av fokusgruppsintervjuer så finns det som inom alla andra kvalitativa metoder val om hur intervjuguiden skall vara utformad. Inom fokusgruppsintervjuer används *stimulusmaterial* som kan bestå av vinjetter, bilder eller specifika frågor att diskutera (Wibeck, 2000). Syftet med stimulusmaterialet är att väcka tankar och diskussioner, det är därmed inte ämnat att framställa fakta eller svar. Det kan vara en fördel att informanterna får ta del av stimulusmaterialet innan intervjun då personerna då får en möjlighet att skapa sig en uppfattning på förhand om hur man förhåller sig till frågorna vilket kan berika diskussionen.

4.2 Tillvägagångssätt

Detta avsnitt syftar till att redogöra för hur studien har genomförts steg för steg.

4.2.1 Litteratursökning

För att söka information om tidigare forskning kring ämnet, metodval samt teorier och analysmetod har vi bland annat använt oss av sökmotorn LIBRIS och genom det funnit passande litteratur från Kurs- och tidningsbiblioteket, Chalmers arkitektbibliotek, Centralbiblioteket och Göteborgs statsbibliotek. Vi har även använt oss av databaserna Illumina och Artikelsök för att söka efter artiklar.

4.2.2 Urvalsprocessen och socionomstudenter som informanter

Som beskrivet i inledningskapitlet föddes idén till uppsatsen ur diskussionen kring de två tidigare dömda läkarstudenterna. Vi fann därmed att det skulle vara intressant att undersöka

hur studenter inom vår framtida kår skulle förhålla sig till liknande frågor men då inom socialt arbete. Vi valde socionomstudenter som informanter dels utifrån frågan om hur man som student på socionomprogrammet skulle förhålla sig till en sådan situation och dels utifrån den rådande tidsbristen som försvårade möjligheten till vissa urval som skulle kunna vara önskvärda (se kapitel 1.3).

Då vi ämnade använda oss av socionomstudenter vid Göteborgs universitet som informanter valde vi att söka dessa i de olika klasserna på termin fyra. Motiveringen till valet av just termin fyra var att det var önskvärt att de studenter som deltog i studien befann sig i en senare del av utbildningen. Detta med anledning av att vi önskade att våra informanter erhållit en så omfattande kunskap som möjligt om socialt arbete. Terminerna fem, sex och sju genomförde dock antingen praktik eller skrev uppsats vilket gjorde att vi därmed ansåg att dessa studenter skulle vara för svåra att nå. Det fanns dock en viss problematik i urvalet på termin fyra då väldigt få personer kunde delta i studien bland annat på grund av tidsbrist. Detta resulterade i att vi även gick till studenterna på termin två då det var den termin som lättast gick att få tag på utöver termin fyra. Vårt urval mynnade därmed ut i fem informanter från termin fyra och en från termin två. Att informanterna befinner sig på olika terminer är dock inget som vi kommer att belysa i studien då det inte är enskilda individers uttalanden som skall studeras utan hur gruppen förhåller sig till de olika diskurserna. Det hade kunnat vara av intresse att genomföra flera fokusgrupper och möjligtvis med studenter från olika terminer för att jämföra deras olika utsagor men det är därmed inte fallet med denna studie. Motiveringen till enbart en fokusgrupp finner vi dels i svårigheterna att finna informanter samt att då materialet inte fyller något generaliserbart syfte är det inte kvantiteten av grupper som är av betydelse utan att studiens empiriska data skulle vara hanterbart för oss utifrån den analys vi avsåg att göra. Därav ansåg vi det lämpligt att enbart genomföra en fokusgruppsintervju för att i största möjliga mån kunna genomföra en väl utarbetad analys.

Då vi inte visste huruvida gruppdeltagarna kände varandra sedan tidigare beroende på vilken mindre klass de härstammar från samt vilka tidigare kurser de kan ha läst tillsammans på, så kunde vi varken utgå från att gruppen var en tidigare existerande grupp eller helt ny. Däremot hade alla informanterna gemensamt att de studerade vid Göteborgs universitet, till socionomer och att de flesta läste under samma termin. Den homogenitet som informanterna utgör som grupp i form av att de alla studerar på samma universitet och till just socionomer är de kriterier som vi ansåg relevanta för att de skulle kunna bidra med sina erfarenheter, tankar och känslor kring studiens syfte.

4.2.3 Genomförande av fokusgrupper

Innan fokusgruppsintervjun ägde rum mailades stimulusmaterial ut till informanterna för att ge dem möjligheten att i egen takt läsa igenom det samt att skapa en uppfattning om frågorna vilket kunde gynna diskussionen. I stimulusmaterialet valde vi att använda oss av en inledning som kortfattat beskrev det beslut som Socialstyrelsen tagit angående de två läkarstudenterna och dess konsekvenser (se bilaga 1). Texten följdes av tre frågor angående hur man skulle kunna resonera kring fallet men ur synvinkeln att dessa studenter hade befunnit sig på socionomprogrammet. Med hänsyn till att alla kanske inte hade tagit del av materialet som tilldelats dem fick gruppen möjlighet att läsa igenom texten och frågorna igen innan intervjun inleddes.

Intervjun ägde rum på institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet och spelades in med hjälp en mp-3 spelare. Inledningsvis presenterades studien utifrån syftet och hur

intervjun skulle gå tillväga. Vi förklarade våra roller som moderatorer och att vi inte hade som avsikt att söka uttalanden som skulle värderas som rätt eller fel. Deltagarna blev även informerade om att vi vid behov skulle komma med följdfrågor för att be om förtydligande samt att leda diskussionen tillbaka till ämnet. Vi informerade även om att deltagandet i studien var helt frivilligt och därmed att man fick avbryta när man ville. Informanterna informerades även om en etisk aspekt i och med fokusgruppsintervjun då vi kunde säkra deltagarnas deras konfidentialitet i studien men dock inte ansvara för vad de själva gjorde med den information de erhållit under intervjun. Denna problematik ansåg vi var viktig att belysa så att informanterna kunde ha detta i beaktning under samtalet, för att sedan själva tänka på hur de hanterade den information de fått ta del av. Avslutningsvis informerades informanterna hur de skulle kunna ta del av rapporten när den var klar och hur de kunde kontakta oss om de hade några frågor efter intervjun. Detta gjordes för att möjliggöra ett informerat samtycke (Kvale, 1997).

Intervjun som genomfördes var en kombination av strukturerad och ostrukturerad fokusgruppsintervju. Detta innebar att vi försökte att inte styra diskussionen utan att informanterna själva fick välja hur de berörde ämnet utifrån stimulusmaterialet. Då detta material innehöll tre frågor diskuterade informanterna utifrån dessa frågor olika aspekter inom ämnet. Frågorna var konstruerade som öppna frågor för att ge utrymme för ett brett spann av åsikter och tankar och för att förminska risken för att frågorna ansågs ledande eller begränsande för informanterna. Under intervjuns gång försökte vi vid ett fåtal gånger leda informanterna tillbaka till ämnet genom att lyfta någon av de tre frågorna i stimulusmaterialet. Någon gång ställde vi även följdfrågor till de redan existerande frågorna för att försöka omformulera dem för att driva diskussionen vidare. Intervjun avslutades då informanterna upplevde att de tömt ämnet, då alla frågor i stimulusmaterialet avhandlats och ingen hade något mer att tillägga.

4.2.4 Transkribering – tal blir till text

Som nämnts tidigare valde vi att spela in intervjun då det inte hade varit genomförbart att hinna anteckna eller komma ihåg allt som alla deltagare sade. Denna inspelning transkriberades ordagrant. Vid transkriberingen döptes de olika informanterna till INF 1,2,3,4,5 och 6, detta framgår i empirin som presenteras i kapitlet om resultat och analys (se kapitel 5). Analysen fokuserar dock inte på vilken av de olika informanterna som talar, anledningen att vi trots detta valt att döpa informanterna är för att underlätta läsningen av de sekvenser som presenteras där flera informanter ingår.

4.2.5 Genomförande av analys

Studiens diskursanalytiska ansats har som beskrivits i kapitel tre en diskurspsykologisk ram. Detta innebär att studien framför allt fokuserar på hur socionomstudenterna i sin sociala interaktion använder sig av redan befintliga diskurser i sitt sätt att tala om och förstå världen. För att närma oss detta konstruerade vi en diskursordning av studiens syfte för att skapa en analytisk ram och en ingång i analysen. Diskursordningen blev således att undersöka *huruvida en person anses lämplig att arbeta inom socialt arbete efter att ha avtjänat ett straff*. I bearbetning av materialet läste vi den transkriberade texten både översiktligt och noggrant utifrån denna fråga för att söka se på vilka olika sätt det fanns att prata om frågan.

Utifrån dessa genomläsningar krävdes att vi strukturerade och organiserade materialet på olika sätt för att kunna hantera det och synliggöra de olika diskurserna som informanterna förhöll sig till i samtalet. Utifrån den diskursordning som vi själva konstruerat försökte vi

sortera citaten i två motsatser som bestod av att man ansåg att en person som var tidigare dömd var lämplig att arbeta inom socialt arbete eller inte. Ur dessa två grupper försökte vi sedan kategorisera citaten ytterligare. Detta resulterade i att utsagorna delades upp i olika teman som slutligen skapade studiens flytande signifikanser vilka redovisas för i kapitel 5.6. Begreppet *flytande signifikans* är hämtat från diskursteorin som använder sig av begreppet för att synliggöra gränserna mellan diskurserna som kämpar om meningsutrymmet inom en diskursordning (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Det handlar om att söka nyckelbegrepp som i de olika diskurserna får olika mening och funktion som många gånger inte är förenliga.

Utifrån denna kategorisering av citaten framträdde olika bilder av de teman som utsagorna berörde. Det var utifrån detta som de tre mest rådande diskurserna gick att urskilja då olika citat utifrån olika teman fick skilda meningar beroende på vilken diskurs informanten förhöll sig till. Vad vi därmed gjorde var att samla alla citat som vi ansåg passande under de tre olika diskurserna och slutligen kategoriserade vi dem inom diskurserna för att kunna svara på hur de förhöll sig till de olika flytande signifikanserna. De huvudtemana som framkom handlade om vilka bilder av personen, handlingen och påföljden som de olika diskurserna gav olika mening till. Utifrån detta blev det då synligt hur de olika diskurserna gav även andra begrepp (risk, individuell prövning och media) olika funktion och mening. I analysen som följer har vi valt att döpa de olika diskurserna för att tydliggöra för både oss och läsaren skillnaderna dem emellan, och på så vis underlätta vid tillämpandet av dem.

På detta vis lyckades vi genom vår andra och tredje frågeställning söka oss fram till svaret på den första (se kapitel 1.2.1). Genom att undersöka materialet utifrån huruvida informanterna uttryckte att en tidigare dömd person var lämplig att arbeta inom socialt arbete och hur dessa citat förhöll sig till varandra och vilka konsekvenser det fick, kunde vi därefter urskilja vilka diskurser som förhöll sig till bilden av en tidigare dömd person.

Nästa steg i analysen handlade då om att läsa texten med fokus på vilken subjektposition informanterna talade utifrån när de använde sig av de olika diskurserna i samtalet. Genom att fokusera på vilka pronomen och på vilket sätt informanterna positionerade sig själva och på vilket sätt de talade om "förövaren" som subjekt synliggjordes även gränserna mellan diskurserna i fråga om vilka subjektpositioner som var möjliga utifrån de olika diskurserna.

Det sista steget i analysarbetet var att ställa den sista frågeställningen till texten "*hur förhåller sig de olika diskurserna till varandra och vad blir konsekvensen av detta?*". Denna fråga ställde vi med fokus på hur diskursiv praktik får konsekvenser för individen då diskursen som nämnts ovan definieras som olika sätt att tala om och förstå världen och genom detta många gånger är oförenliga (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). I denna sista del av analysen fokuserade vi vår läsning av texten på vad som händer med en utsaga eller sekvens i samtalet då informanterna talar utifrån olika diskurser, eller pendlar mellan dem.

4.3 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

När man ska söka svar på frågan om vad som är valid kunskap står detta i direkt förhållande till den epistemologiska frågan om vad som är sann kunskap (Kvale, 1997). På så sätt får validering av kunskap olika form och funktion beroende på de odontologiska och epistemologiska antaganden forskaren bygger sin studie på. Kvale (1997) beskriver *valideringen* av kunskap i form av en hantverksskicklighet, att forskaren under hela processen kontrollerar, ifrågasätter och teoretiskt tolkar sina upptäckter. Denna process bör även

presenteras i rapporten för att göra forskningen så genomskinlig som möjligt. I en postmodern kunskapssyn, vilket denna studie har, anses inte kunskap spegla verkligheten utan betraktas som en social konstruktion som skapas i interaktion mellan människor. Därmed betraktas all kunskap som enbart kunskapsanspråk, som valideras genom att tolkningarna konkurrerar mot varandra. Sökandet efter en absolut, säker kunskap ersätts på så sätt med kampen om försvarbara kunskapsanspråk. Validering blir genom detta att välja mellan konkurrerande tolkningar. Detta leder enligt Kvale (1997) till att valideringen då vilar på forskarens hantverksskicklighet. Det handlar om att kontrollera sina resultat genom att analysera de potentiella felkällor som uppkommer i kvalitativa observationer och tolkningar. Det handlar även om att ifrågasätta resultatet genom att aktivt förhålla sig till vilka frågor man ställer till empirin för att söka förstå sina svar. För att kunna avgöra om en metod är valid, att den undersöker vad den avser att undersöka, krävs även en teoretisk föreställning och vad som undersöks. På så sätt handlar även validering om att teoretisera sina resultat.

Denna studies socialkonstruktivistiska ansats medför att det resultat som uppkommer endast står att betraktas som ett perspektiv, en bild av det vi ämnar undersöka (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). För att validera den kunskap som studien skapat har vi sökt att aktivt förhålla oss till detta genom hela processen. Detta handlar om hur vi förhållit oss till vår förförståelse, hur datainsamlingen genomförts, vilka frågor vi ställt till den text som analyserats och hur rapporten utformats. Ambitionen har varit att under varje del i rapportskrivandet redogöra och motivera för tillvägagångssättet explicit för att göra studien så genomskinlig som möjligt. På så sätt kan läsaren få svar på huruvida studien kan anses giltig, om den undersökt det den ämnar undersöka och om studien har svarat på de inledande frågeställningarna. För att kunna avgöra detta krävs även att man förhåller sig till frågor om studiens *reliabilitet*, vilket handlar om frågan om den metod vi använt för att svara på forskningsfrågorna varit trovärdig (Kvale, 1997). För att verifiera detta har vi som tidigare nämnts haft ambitionen att grundligt redogöra för det praktiska tillvägagångssättet inklusive de beslut och avvägningar som måste göras under processens gång. Dessutom har det teoretiska perspektiv som ligger till grund för den praktiska metoden redogjorts för utförligt, både när det gäller fokusgruppsintervjun som datainsamlingsmetod och diskursanalysen som både teoretiskt perspektiv och analysmetod.

Slutligen frågan om studiens *generaliserbarhet*. Kvale (1997) inleder sin diskussion kring kvalitativa studiers generaliserbarhet genom att konstatera att i vardagen generaliserar vi mer eller mindre konstant. Samtidigt som vetenskapen på olika sätt också gör anspråk på generaliserbarhet. På samma vis som att frågan om validitet besvaras på olika sätt beroende vilken odontologisk uppfattning studien vilar på, berör detta även frågan om generaliserbarhet. I ett postmodernt perspektiv ersätts sökandet av den faktiska sanningen och den universella kunskapen med en öppning för multipla tolkningar, heterogenitet och kontextualisering. Utifrån detta går vår studie i viss mening självklart inte att generalisera utifrån den kvalitativa ansatsen då resultat står i direkt beroende till sin kontext, och även då resultatet enbart kan betraktas som ett möjligt perspektiv på ett problem. Dock har vi i viss mån gjort vad Kvale (1997) kallar en *analytisk generalisering* då en del av studien handlar om att undersöka hur diskursiv praktik får reella sociala konsekvenser, vilket vi även diskuterat i förhållande till ett samhällsperspektiv. En analytisk generalisering innebär att forskaren gör en välgrundad bedömning om i vilken mån resultaten från en undersökning kan ge vägledning om vad som kommer att hända i en annan situation. Hur giltig denna generalisering är står självklart i direkt relation till hur studien även besvarar frågor om validitet och reliabilitet.

4.4 Etiska frågor

Kvale (1997) berör hur etiska frågor går att finna i alla stadier av en forskningsprocess. I inledningsfasen av studien bör det göras flera etiska överväganden, bland annat hur forskaren skall erhålla ett informerat samtycke från informanterna, hur de intervjuades konfidentialitet skall skyddas, vilka konsekvenser undersökningen får för de som deltar i studien samt hur forskarens roll kommer att påverka undersökningen. Vetenskapsrådet (2002) framhåller även fyra grundläggande forskningsetiska krav inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet, vilka även Kvales (1997) diskussion kring etiska frågor kan härledas till. Nedan söker vi redogöra för de etiska problem och ställningstaganden som arbetet med denna studie inneburit.

4.4.1 Studiens etiska överväganden

Informerat samtycke innebär att informanterna ger sitt samtycke till att medverka i studien först efter att ha erhållit en mängd information (Kvale, 1997). Detta handlar om att forskaren skall informera om studiens syfte, hur undersökningen är upplagd, vilka risker och fördelar som kommer med att delta samt att deltagandet självklart sker på frivillig basis. Först när informanterna erhållit denna information kan de ge ett informerat samtycke. När vi informerade om studiens syfte och det ämne som skulle diskuteras ville vi säkra att de studenter som deltog var väl medvetna om vad som skulle beröras. Detta var en av anledningarna till att vi valde att skicka ut stimulusmaterialet till informanterna redan innan intervjun vilket gjorde att de i förhand visste vilka frågor som skulle diskuteras under intervjun. Detta genomfördes för att försöka försäkra oss om att informanterna som deltog i studien själva kunde avgöra om de hade ett fortsatt intresse för att delta, beroende på ämnets känslighet. I förlängningen var detta ett försök från vår sida om att skona personer från eventuella negativa konsekvenser som ett deltagande skulle kunna medföra.

Vi försökte även formulera frågorna i stimulusmaterialet på ett sätt som sökte informanternas allmänna åsikter vilka därmed inte krävde eller efterfrågade personliga utsagor om informanternas liv. Wibeck (2000) berör även att fokusgrupper kan vara lämpliga ur en etisk synvinkel då informanterna själva kan bedöma huruvida de vill delta i diskussionen beroende på vilket ämne som diskuteras, även om detta givetvis inte alltid är önskvärt för moderatorn. Ur den etiska frågan om huruvida forskarens roll påverkar undersökningen var vår ambition vid genomförandet av fokusgruppsintervjun att inta en så passiv roll som möjligt för att inte störa eller delta för mycket i det samspel som utspelade sig mellan informanterna.

Kvale (1997) poängterar att frågan om informanternas konfidentialitet är något som bör säkras under hela forskningsprocessen. Det kan dock vara problematiskt med just anonymiteten vid genomförandet av fokusgruppsintervjuer (Wibeck, 2000). Moderatoren kan säkra informanternas anonymitet i studien men han eller hon kan inte ansvara för hur de enskilda informanterna förvaltar den information de tagit del av om varandra. Det enda sättet att förhålla sig till detta som forskare är att informera deltagarna om denna problematik. Vi tog detta i beaktning och informerade deltagarna om denna problematik inledningsvis i intervjun. Wibeck (2000) berör dock att konfidentialitet kan uppnås även om fullständig anonymitet inte går att utlova. All den empiri som samlas in ska skyddas noggrant, namn ska bytas ut samt andra uppgifter som kan röja informanternas identitet. För att säkra informanternas konfidentialitet har namnen bytts ut till förkortningen INF följt av en siffra. Detta med anledning av att underlätta läsningen av sekvenser som innefattar utsagor från flera

olika personer. Frågor om konfidentialitet måste även tas i beaktning när man presenterar materialet i rapporten. På grund av detta har vi valt att censurera vissa utsagor genom att klippa i dem för att utelämna personlig information som går att koppla till informanten.

Hur djupt och kritiskt som intervjuerna skall analyseras är enligt Kvale (1997) även en etisk fråga. Då vår studie är av en diskursanalytisk art och vår avsikt är att undersöka just hur man talar om det ämne vi valt att beröra kan detta väcka frågor om hur informanterna förhåller sig till att få sina ord granskade på detta vis. Med detta i åtanke informerade vi innan intervjun om vårt val av teoretiskt perspektiv och analysmetod samt att vi inte sökte några utsagor som var rätt eller fel. Det går dock att föreställa sig att trots detta så kan det för informanterna upplevas som konstigt eller svårt att se sina egna ord analyseras. Vi har därmed försökt att undvika värdeladdade ord eller värdesätta olika utsagor i studiens analys.

5. RESULTAT OCH ANALYS

I följande avsnitt presenteras studiens resultat och analys. Inledningsvis redovisas för den *diskursordning* som ligger till grund för analysen. Denna är av oss konstruerad utifrån studiens frågeställningar. Analysen av det empiriska materialet visar hur tre dominerande diskurser kämpar om meningsutrymme inom denna diskursordning. Kapitlet syftar till att redogöra för dessa tre diskurser och visa hur de står i förhållande till varandra. Därmed kommer de tre olika diskurserna inledningsvis att redovisas enskilt utifrån det empiriska materialet. I nästkommande avsnitt visas även hur olika diskurser kan figurera i samma utsagor. Resultatet sammanfattas därefter utifrån olika teman för att tydligt visa hur diskurserna står i förhållande till varandra. Dessa teman får i vår analys av empirin funktionen av *flytande signifikanter* då de får olika betydelse och funktion beroende på vilken diskurs det talas utifrån. Avslutningsvis förs en sammanfattande diskussion kring hur man kan förstå studiens resultat i ljuset av den tidigare forskning som presenterats i studien (se kapitel 2).

5.1 Diskursordningen

Utifrån studiens frågeställningar har vi konstruerat en diskursordning av det empiriskt insamlade materialet. Denna diskursordning ger oss en analytisk ram och möjlighet att undersöka hur olika diskurser inom diskursordningen konstrueras och hur de står i förhållande till varandra (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Diskursordningen i denna studie baseras på frågan om *huruvida en person anses lämplig att arbeta inom socialt arbete efter att ha avtjänat ett straff*. De diskurser som framträder behandlar då frågor om personens lämplighet att arbeta utifrån brott, straff, risk, rättigheter och skyldigheter. I vår diskursanalys av materialet har vi konstruerat tre dominerande diskurser utifrån det empiriska materialet. Dessa diskurser framträder som de dominerande i denna diskussion, vilka kämpar med varandra om meningsutrymmet. Gränserna mellan diskurserna framträder i diskussionen då de enskilda diskursernas ser olika på mening och funktion av olika fenomen. Självklart finns det nyanser och tolkningsmöjligheter in om diskurserna, den bild som vi väljer att presentera är generell så till vida att vi framför allt presenterar de faktorer som skiljer diskurserna åt. Det handlar om synen på brott och straff, en person som begått brott, på risk och lämplighet. Genom detta får fenomen som individuell prövning och andra inkluderings- och exkluderingsfrågor olika betydelse. Media får även olika funktioner i olika diskurser utifrån dessa frågor. Det centrala i resultatet och analysen fokuserar på hur informanterna genom att förhålla sig till olika

diskurser konstruerar olika bilder av en person som tidigare avtjänat ett straff och hur dessa bilder även påverkar informanternas syn på personens lämplighet. Detta ligger till grund för den diskursordning som använts i analysen.

5.2 Diskurs 1 - "Den latent förövaren"

Inom denna diskurs konstrueras bilden av personen som tidigare avtjänat ett straff som "förövaren" vilken är en risk för samhället trots det avtjänade straffet. Den eventuella risken styr hela handlingsrepertoaren inom diskursen. "Förövarens" integritet och rättigheter åsidosätts till förmån av skyldigheter och uteblivna möjligheter.

5.2.1 Hur konstrueras bilden av personen?

INF 3: "[...]jeller vad som helst om en situation kan komma och trigga upp, och jag tänker då väcka minnen och så helt plötsligt så, så kan vad som helst hända så va, för att man blivit pressad i en situation tidigare att begå någonting som aldrig skulle göra annars, då kan ju det lika gärna trigga dom, eh vad ska jag säga, ja, reflexerna igen kanske."

Ovanstående citat är ett exempel på hur man inom denna diskurs förhåller sig till bilden av "den latent förövaren" vilket innebär att personen i fråga har begått ett brott och är därmed benägen att göra det igen under vissa omständigheter. Det konstruerar en bild av att personen är en risk då det kan finnas saker som "triggar" igång personen och får individen att bryta mot lagen igen.

INF 4: "Alltså, jag känner att man ändå har en skyldighet att på något sätt bevisa att man är lämplig, och det blir, när man har gjort ett sådant brott så får man, alltså man har en stämpling resten av livet, tyvärr, så är det så[...]"

Den eventuella risken som den tidigare "förövaren" utgör i samhället medför att individen har en skyldighet att bevisa sin lämplighet. Har du begått ett brott så kan allmänheten aldrig helt säkert veta att du inte kommer att göra det igen, därmed måste du bevisa din framtida oskuld om och om igen. Den tidigare straffade personen har på så sätt en skyldighet att bevisa att man inte utgör en risk för samhället till skillnad från ostraffade personer.

INF 1: "Ja när det gäller den första, han som har blivit dömd för våldtäkt mot barn så tycker jag väl att, jag är ju ingen expert på pedofiler eller såna sexförbrytare men vad jag kan tro så är det ju väldigt svårt att sluta vara en sån om man har den läggningen, så då tycker jag faktiskt inte att det är särskilt lämpligt att en sån person skall försöka hjälpa andra. Så kan man ju undra vad han i så fall har för motiv att bli just socionom där så många människor utsatta och är i underläge."

INF 4: "Jag tycker man kan ju fråga sig också vad är motivet till att välja just ett sånt här yrke i så fall om man har det förflutna. Man kan ju faktiskt jobba ah, reparera bilar eller jobba på något annat, ett it-företag liksom, eller med något annat."

En person som har blivit dömd för våldtäkt mot barn benämns här inom gruppen som "pedofiler" och "såna sexförbrytare". Informanten förhåller sig till en bild av "förövaren" med en inneboende latent egenskap vilket innebär att handlingen är ett resultat av denna egenskap och kan på så vis framträda igen. Detta medför även att motivet att arbeta med människor ifrågasätts då man utgår från att personen är benägen att begå brottsliga handlingar igen.

INF 1: "Alltså om man tänker sig in i att själv vara klient, för det har jag varit, och om jag då skulle haft en morddömd socialarbetare som skulle hjälpa mig, jag vettisjutton om jag hade köpt det så... Jag vet inte ens om jag överhuvudtaget hade vågat söka hjälp om jag visste det."

Informanten talar här utifrån en subjektposition som "jag som klient". Då informanten positionerar sig som klient utifrån diskursen om "den latent förövaren" blir den tidigare dömda personen en risk som skapar rädsla och informanten själv ett möjligt brottsoffer.

5.2.2 Hur konstrueras bilden av handlingen och påföljden?

INF 1: "Går man till den här som är dömd för mord så vite... jag vet inte... ett sånt brott visar ju också på en viss brist i karaktären tycker jag. Att man kan dräpa en annan människa."

Genom att informanten i denna utsaga uttrycker att handlingen visar på en bristande karaktär förhåller sig informanten till en bild av personens handlingar som symboliska för någon form av inneboende egenskap. Personens karaktär bedöms därmed genom dennes handling, vilket resulterar i att handlingen på så vis representerar personen och efter denna bedöms man som individ.

INF 4: "Ja visst, men det betyder ju inte att dom situationerna inte kommer upp igen bara för att man suttit i fängelse, att man är botad om man säger så."

Detta citat exemplifierar diskursen syn på "förövaren" med inneboende brottsliga egenskaper som kan uppkomma om förutsättningar finns. Straffet får funktionen att "bota" personen samtidigt som det konstrueras en bild av det juridiska straffet som bristfälligt i utövandet av denna uppgift.

5.2.3 Hur påverkar handlingen personens lämplighet?

INF 4: "Men sen så får man ju väga det också emot att det som socionom kan man ju faktiskt jobba med barn liksom, och då får man ju väga riskerna för att barnen råkar illa ut och med risken för att han känner sig stämplad, och då tycker jag barnen är viktigare."

INF 1: "Men å andra sidan om man då tillåter en människa som har begått något grovt brott att hjälpa andra människor i utsatta situationer och han eller hon inte är okey liksom, då har man ju lekt med dom andra människorna."

Utifrån diskursen om "den latent förövaren" förhåller informanterna sig till den tidigare dömda personens och de potentiella brottsoffrens rättigheter och skyldigheter. Då "förövaren" inom denna diskurs utgör en fortsatt risk i samhället måste allmänheten skyddas vilket sker i olika former av exkludering av personen. Därmed skall risken att personer kan utsättas väga tyngst vilket resulterar i att denna diskurs har ett tydligt brottsofferperspektiv.

INF 6: "Jag tycker att det kanske skall finnas alternativ för de människor, liksom, om han vill bli socionom så kan han väl få bli det men att det finns begränsningar för dom. Alltså att det kanske till exempel är uteslutet att han kan jobba med barn, kan jag tänka, för hans egen skull och för barnens skull. Åh och sen beror det på vart han är någonstans alltså i sin eh läggning och liksom hur han mår efter det hela och hur han liksom verkligen är som person men jag tror inte att det skulle vara lämpligt om han skulle jobba med barn men man kan bli socionom. Socionomer kan jobba med hur mycket som helst och vi har ju inte bara barn..."

Då informanten i denna utsaga talar utifrån diskursen "den latent förövaren" så förhåller sig hon eller han hela tiden till risken att förövaren kommer begå brott igen. Därav blir det

nödvändigt att begränsa de områden där personen kan verka inom, så att hon eller han inte blir exponerad för en situation som kan "trigga igång" det brottsliga beteendet. Detta citat är ett exempel på hur informanterna vid flertalet tillfällen under intervjun förhåller sig till bilden av "den latent förövaren" samtidigt som en total exkludering undviks vilket resulterar i resonemang kring specifika begränsningar. Utifrån den eventuella risken talar informanterna om behovet av registerutdrag och individuella prövningar som verktyg i bedömningen om personer är lämpliga eller inte, vilket exemplifieras i nedanstående citat. Risk är som nämnt ovan en styrande faktor, personen och dess handling går ännu en gång inte att åtskilja och därmed bör den tidigare handlingen vägas in i framtida bedömningar av personen.

INF 3: "[...] inte att den ska styra, men jag tycker det inte är fel alltså, att man ska kunna dra registerutdrag alltså, även om det må stigmatiserande på nån nivå så kan det vara för säkerhet också."

INF 6: "Ja, precis, om det finns tror det finns erfarenhet avvikelse innan och så gör man det, och det är väl bra [...] det kan vara riskfaktor, det kan vara en skyddsfaktor, och då får dom väl liksom, det kan vara obehagligt, känns diskriminerande, men det är nog ändå bättre att gå igenom det, för säkerhets skull."

INF 5: "Det kräver ju att man är väldigt öppen med det tänker jag också, att det är liksom sånt som alla parter vet från början[...]"

INF 4: "Arbetsplatsen, de kanske skulle få veta att han har eh varit straffad för det men så har han gjort sitt straff och så vidare, och så kan dom sedan besluta huruvida dom vill anställa."

Den individuella bedömningen får utifrån denna diskurs till syfte att agera portvakt, vilken inkluderar de lämpliga och exkluderar olämpliga personer utifrån den eventuella risk som personen utgör för framtida klienter och arbetskamrater. Detta motiveras utifrån att det är nödvändigt att alla får ta del av den tidigare gärningen för att kunna göra en korrekt och rättvis bedömning av personen, då handlingen har en avgörande roll i konstruktionen av personens lämplighet.

INF 4: "Sen är det ju också media som är med nu, det var ju väldigt uppmärksammat i media, och (ohörbart) får ett nytt jobb, då kommer ju det stå i tidningarna snart, det här stället har anställt honom, det är ju ingen som kommer våga det nu, känns det som."

INF 2: "Jo, det är klart alla vet ju om att han har gjort det här nu så att ja det är ju väldigt få, många arbetsgivare kommer nog tänka till en extra gång före man anställer honom på ett nytt ställe, förhoppningsvis."

Dessa två citat berör medias inverkan på den tidigare dömda personens möjlighet att arbeta igen efter avtjänat straff. I denna diskurs ses medias påverkan på allmänheten och den rådande opinionen i frågan som något positivt, "alla vet ju om att han har gjort det här nu [...] många arbetsgivare kommer nog tänka till en extra gång [...] förhoppningsvis". Media konstrueras här som ett hjälpmedel att skydda allmänheten från de riskfaktorer som tidigare dömda personer utgör.

5.3 Diskurs 2 - "Förövaren i oss alla"

Utifrån denna diskurs betraktas vi alla som potentiella förövare då det finns situationer i en människas liv som skulle kunna få personer att begå handlingar som annars skulle vara otänkbara. Bilden som framträder av den tidigare dömda personen är en individ med tidigare

erfarenheter som befinner sig i en situation där olika faktorer påverkar. Alla som inte är tidigare dömda är därmed potentiella förstgångsförbrytare under samma förutsättningar som alla tidigare dömda är möjliga återfallsförbrytare.

5.3.1 Hur konstrueras bilden av personen?

INF 5: "Men sen tror jag, ah, att eh det kan finnas saker i en människas liv som kan göra alltså, få en människa att begå hemska brott, alltså om det sker redan när dom har alltså, fått sin utbildning och sitt yrkesliv, alltså det tror jag är fullt möjligt, att det kan komma som en blixtnöjning från klar himmel, alltså sett alltså ur polisens ögon eller vad man ska säga, det tror jag absolut. Så det blir, jag tycker att det är så himla svårt att säga att, alltså, om någon som begått ett brott är mindre lämplig än någon som inte har begått det, för det känns som att man, alltså att det är någon slags generaliserad bild av att en gång brottsling, alltid brottsling på nåt sätt. Och att alla andra är oskyldiga, liksom, obenägna det tror jag inte alls, jag tror att många, eh eller inte alla, men jag tror ändå att det är många som inte har begått brott som under vissa omständigheter skulle kunna göra det."

Inom denna diskurs konstrueras en bild av "förövaren" som en person vars handling är situationsbunden och på så vis skapad av situationen. Förövaren som subjekt blir då en person med en historia i en viss kontext och betoning ligger på orsaksförklaringar. Därav finns i denna diskurs inte utrymme för generaliserad exkludering på grund av en handling då fokus ligger på att förutsättningarna skapar situationen och på så sätt förövaren.

INF 5: "- Nä, till exempel ifall du, när du precis fått reda på att din son hade varit utsatt för det här, kommit över en av dom här, alltså stött på en av dom här som utsatt din son, så..."

INF 1: - Ja.

INF 5: - Man kan ju...

INF 1: - Jag vet inte vad jag hade gjort, alltså min känsla var att jag ville, jag ville dräpa dom alltså jag ville bara skjuta dom, mmm...så.

INF 5: - Och sen är ju...

INF 1: - Så jag kan ju förstå att man hamnar i konstiga situationer.

INF 5: - Ja, och sen tycker ju inte jag att det behöver betyda att du är en dålig människa på nåt sätt för att du känner så efter en sån grej, utan det tycker jag är helt förståeligt."

I denna sekvens under intervjun befinner sig informant 1 i en subjektposition som förälder till ett utsatt barn. I diskursen "förövaren i oss alla" är alla människor möjliga förövare då man ser handlingen som situationsbunden. Utifrån denna diskurs blir utsagan "jag ville dräpa dom" acceptabel då personen befinner sig i en subjektposition som förälder där omständigheterna kring situationen möjliggör ett sådant handlande. Informant 5 positionerar sig även utifrån denna diskurs i sin praktik då denne rättfärdigar viljan att göra något sådant utifrån omständigheterna genom att uttrycka "det tycker jag är helt förståeligt". Vår tolkning av denna sekvens innebär självklart inte att gränsen mellan tanke och handling är hårfin. Det handlar inte om att informant 1 ska döda förövarna vilket informant 5 inte heller rättfärdigar utan enbart om känslan av att vilja utföra en sådan handling. En diskurs sätter inte bara gränser för vilka handlingar som är möjliga eller omöjliga utan även för vilka tankar och känslor som är acceptabla eller inte inför en person eller ett fenomen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

5.3.2 Hur konstrueras bilden av handlingen och påföljden?

INF 3: "- Jag tänker också, att om man har begått handlingar som skulle i vissa fall rubriceras som brott men i kontexten som att du är till exempel FN-soldat eller något sånt där och har gjort grejer som i mångas ögon skulle vara, hur i helvete kunde du ha gjort det där liksom?, hur lämplig är den personen som ändå har dödat folk i eh de blåvita färgernas namn liksom, hur

lämplig är den då att arbeta[...]

INF 2: - Alltså brott är ju alltid relativt så att säga, det är ju samhället som bestämmer från en tid till en annan vad som är ett brott och vad som är fel och vad som är rätt så att säga, så att det här att man, att man får göra i stort sett vad som helst som FN-soldat eller så här, det är ju något som vi har bestämt, det är ju en social konstruktion av vad, ah, som vårt samhälle säger så att säga, vem säger att det är rätt eller fel att döda folk i en sådan situation det är bara att det kallas krig just då liksom, och sen så är det fred några veckor senare och så är det, ja då får man inte göra någonting alls, på så sätt, och samma sak med alla poliser och regeringar som..

INF 3: - Du kan ju, du kan ju till och med varit med i främlingslegionen liksom, och vart hyrd mördare.

INF 2: - Jajemänsan, till och med det är politiskt korrekt."

Brottet konstrueras i denna diskurs som något relativt i förhållande till sin kontext. Utsagan ovan visar hur informanterna förhåller sig till brottet som en konstruktion skapad utifrån rådande samhällsnormer. Detta samtidigt som de konstruerar en bild av brottslingen som relativ då det i vissa sammanhang är tillåtet att förskansa sig erfarenheter som i andra sammanhang skulle vara brottsliga. Under vissa omständigheter eller i vissa sammanhang blir då vissa handlingar lämpliga och andra inte. Detta gör att man utifrån denna diskurs måste se omständigheterna kring handlingen istället för brottsrubriceringen då denna är relativ. Vi är alla potentiella brottslingar eller inte, beroende på vad brottslighet innebär.

INF 2: "- Men till exempel som det här med våldtäkt mot barn det kan ju vara precis allting från att man har haft sex med en person som, ja, har varit med på det hela som varit 14 år eller inte fyllt 15 än, det kan handla om dagar, så att säga, från att vara ett jätte grovt brott till att inte vara ett brott alls. Öh, men det kan också vara väldigt väldigt grova våldtäkter där det verkligen begåtts mot personens vilja och ah på väldigt grova och brutala sätt. Så att, och där är det ju ett väldigt stort spann inom en väldigt begränsad ah typ av brottsrubricering som inte säger någonting alls om ah i vilken ände personen ligger av brottet om man säger så eller av spannet. Så till en början med måste man kanske läsa domen och se vad personen egentligen gjorde och anledningen till det och prata med personen framför allt som vi sa tidigare, tycker jag och så sätt. Jag tycker svensk lagstiftning är lite diffus på det sätt att man liksom har en så, en 15-års gräns på när det gäller att ha sex med barn eller med ungdomar, så sätt, för att, ja det är svårt att se hur man skall göra istället för alla är ju så olika. Jag menar en person som är 15 kan vara mycket mindre utvecklad än en person som är 14 år, så att det är ju väldigt diffusa gränser och ibland kan det säkert vara svårt att jämföra vad som är...

INF 3: - Man får väl utgå från att det inte är det som är fallet här. Att det är på gränsen med 14-15. Utan att...

INF 2: -Ah, jag vet inte för jag har inte läst det.

INF 3: - Nä, jag har inte heller gjort det men i så fall är det ju kanske lite skit samma. Vad stod det sa du?

INF 4: - Det står ju våldtäkt mot barn (informanten syftar på stimulusmaterialet).

INF 3: - Ja, men allt rubriceras ju som våldtäkt nu för tiden.

INF 1: - Även om den här 14-åriga tjejen då blir förbannad på den här killen som hon har haft sex med, kan hon anmäla honom för våldtäkt?

INF 4: - Det blir det inte sexuellt utnyttjande då utan det blir våldtäkt?

INF 2: - Sen två år tillbaka ungefär, innan var det ju så.

INF 3: -Ja, för jag har ju en annan polare som faktiskt är registrerad sexbrottsling dårå (skratt), nu skrattar jag men nu ska jag, det kommer. Han sökte jobb på dagis, och han är ju världens goaste också. När vi var mindre så var han kanske brötig av sig [...] och var svin packad och hade dragit ner brallorna och stod och pissade[...] detta är på morgonkvisten så här liksom, och då står det en kvinnlig väktare och kollar på honom så. "Ööhh, titta du då där, det är väl jävligt intressant", han hade väl vräkt ur sig något, så hon anmälde honom för sexuellt ofredande och ah, han blev dömd för det då. Så att nu är han med där och får inte heller söka jobb då inom, det är ganska taskigt så här, för en jävligt klantig grej och han skulle aldrig någonsin göra något mot nån, varken våld eller sexuella brott så här, utan i tron om att han var själv och sen så blev upptäckt där... du vet... det är ett mildt sexbrott men fortfarande ett sexbrott.

INF 5: -Mmm... jag kan känna att även om man har gjort ett grovt eller ett mildt brott så skall man ändå ha en chans igen. Jag kan känna att det är mer viktigt att kolla på hur benägen man är att

göra det här brottet igen istället för att kolla på brottets art, det tycker jag känns än viktigare då man skall bedöma ifall en person skall få fortsätta med sin utbildning eller få en viss anställning.”

Informanterna har under denna sekvens inte information om vilken ålder det var på barnet i det fall de diskuterar utifrån. Utifrån diskursen om ”förövaren i oss alla” är detta relevant då man bedömer handlingen utifrån omständigheterna vilket medför att de börjar ifrågasätta lagstiftningen istället. Tillsammans konstruerar de en bild av en förövare som eventuellt är överdrivet hårt bedömd och öppnar upp för en konstruktion av ett offer som eventuellt inte är ett offer. Utifrån denna bild av en oskyldigt dömd sexförbrytare finns det då möjlighet för en av informanterna att berätta om en närstående som är dömd för sexbrott, vilket utifrån en annan diskurs ej skulle vara möjligt på samma sätt. Detta beror på att det i denna diskurs finns möjlighet att se till omständigheterna och på så sätt skapa skilda bilder av både brottet och personen som begått handlingen. Informant 5 konstruerar en förövare som oberoende brottets art har rätt till en bedömning utifrån lämplighet. Sett utifrån denna diskurs reproduceras bilden av brottet som situationsbundet och ej symboliskt för en inestående egenskap. Den individuella prövningen ger i diskursen ”förövaren i oss alla” möjligheten att se till omständigheterna och situationen kring en dom. Utifrån diskursen finns möjligheten att ifrågasätta det juridiska brottets innebörd, exempelvis det stora spannet inom våldtäktsdomen. Detta resulterar i att individuella prövningar kan vara önskvärt för att individen själv får redogöra för sin version vilket motverkar att människor generaliseras och diskrimineras utifrån tidigare handlingar.

5.3.3 Hur påverkar handlingen personens lämplighet?

INF 5: ”Jag tänker hela tiden i den här diskussionen att det är väldigt viktigt att man tänker på att bara för att man inte har begått ett brott betyder det inte att man inte skulle kunna göra det. Alltså vad är det som säger att någon som begått ett brott är mycket mer benägen att begå det igen än någon annan? Alltså det är ju klart att man tänker att det är större chans att han kan bevisligen göra det när man har ett sånt straff på sig men samtidigt skall man inte, jag tycker att man skall akta sig för att ta för givet att de som inte begått ett sånt brott är liksom oskyldiga lamm som inte ja heller kan...”

Då informanten i denna utsaga förhåller sig till diskursen om ”förövaren i oss alla” ses inte handlingen som en symbol för en inneboende egenskap som i diskursen om den ”latenta förövaren”. Informanten befinner sig därmed i en diskurs och förhåller sig till en annan, vilket visar på gränserna dem emellan. I diskursen om ”förövaren i oss alla” är det inte själva handlingen som avgör personens framtida lämplighet att arbeta inom socialt arbete utan omständigheterna som skapat handlingen. Detta medför att det inte är möjligt att se tidigare dömda personer som en avgränsad grupp då själva domen ej påvisar något om personens lämplighet.

INF 5: ”Fast det tycker jag att man gör hela tiden ändå eller vad finns det som garanterar att vi här kommer och vara helt alltså normala eller vad man skall säga under hela våra yrkesliv? Det är liksom jag tycker att det är väldigt svårt att säga att om man har mördat eller misshandlat så är man i en riskgrupp och alla andra är liksom ah frikända och att de verkligen är dömda även i framtiden, förstår du hur jag tänker då?”

Informanten talar här utifrån subjektpositionen ”vi” vilket syftar på deltagarna i fokusgruppen. Detta ”vi” handlar om framtida socialarbetare och att ingenting garanterar att ”vi” inte är möjliga förövare i framtiden. Om man utgår ifrån att informanten i detta uttalande praktiserar denna diskurs blir det inte möjligt att gardera sig genom exkludering av tidigare dömda personer då vi alla är potentiella förövare.

I samtalet pratar informanterna om erfarenheter som förövare och brottsoffer utifrån diskursen om "förövaren i oss alla", genom detta konstrueras bilden av människan som buren av erfarenheter och situationsberoende. Vi bär alla på en ryggsäck fylld av olika erfarenheter vilken påverkar vårt yrkesutövande:

INF 5: "Det känns som att man får bedöma själv hur, vilka typ av fall man kan ta, för alla har ju nått form av bagage, oavsett vad det är, alltså, de flesta kommer ju ändå råka ut för jobbiga saker någon gång under ens liv, det är ju få som är skonade från det, så jag tycker att det är upp till var och en i egenskap av anställd socionom att man bedömer om man själv klarar av att göra ett bra jobb med den här klienten eller inte[...] Utan det känns det får man ta det personliga ansvaret för, jag tror att alla, som sagt, råkar ut för svårigheter någon gång som gör det svårt att ta ett visst fall eller ett ärende."

I denna utsaga konstrueras även bilden av den färdiga socionomen som ansvarig för sin kompetens och bedömning av hur mycket ens ryggsäck påverkar ens professionella handlande. Tidigare erfarenheter är något som ingen kan frigöra sig ifrån, precis som att alla kan påverkas av en situation så starkt att de begår en handling som strider mot ens vanliga referensramar och normer. Det framträder en bild av en kår som är tillåtande i förhållande till tidigare handlingar, men informanten lägger vikt vid att den professionella socialarbetaren skall kunna hantera situationen utifrån det bagaget hon eller han bär på. Här blir en exkludering i förhållande till tidigare handlingar inte möjlig, då handlingen egentligen inte är det intressanta utan situationen som skapat den och på vilket sätt personen bär med sig handlingen i dag.

INF 1: "- Det kan ju också vara en tillgång att ha någon som vet hur det faktiskt är att vara på den andra sidan liksom. Eller hur fan man ska uttrycka det. Alltså. Någon som förstår den här, vad det är som gör att man utför, att man begår något, nått allvarligt brott. För jag kan ju aldrig förstå hur det är att misshandla någon när jag aldrig har gjort det. Alltså jag vet ju inte vilka processer som sätts igång när det väl händer och man står där, jag vet inte hur jag skall kunna motivera unga grabbar till att inte slå eller så, för jag förstår ju inte varför dom gör det från början. Och då är det ju bättre att ha någon med den erfarenheten i så fall i sitt lag eller ah. Man behöver alla sorters kunskap i det här jobbet och alla sorters erfarenhet."

INF 4: "- Det kan ju vara så att det är någon som har varit med om det är bra på att se källor till det, veta att jag misshandlade ju någon och jag var ju nynazist men det var för att det var så jäkla jobbigt hemma och så kom dom och var så himla snälla mot mig och så sa dom att det var det rätta. De kanske kan hitta och se mönster i det och veta vart det är bra att arbeta."

Inom diskursen om "förövaren i oss alla" finns det utrymme för att olika erfarenheter blir en resurs för individen i sitt yrkesutövande. Utifrån diskursens konstruktion av att handlingen är situationsbunden möjliggör detta att personer som exempelvis avtjänat ett straff skulle kunna dra nytta av denna erfarenhet för att se liknande situationer och omständigheter hos sina framtida klienter.

5.4 Diskurs 3 - "Den betalade förövaren"

Utifrån denna diskurs får straffet funktionen som betalning för den skuld man erhållit genom en handling. Straffet har även en moralisk dimension då det krävs att man även tar avstånd från sin handling för att man skall kunna betraktas som skuldfri. När man har betalat sin juridiska och moraliska skuld skall personen betraktas som skuldfri vilket därmed innebär att denne skall ha samma rättigheter och skyldigheter som alla andra.

5.4.1 Hur konstrueras bilden av personen?

INF 3: "[...] men då har man ju tjänat av sitt straff, man har ju på någon nivå, ah, bevisat att man faktiskt har velat och lyckats ändra sig och aldrig gjort om något igen så då skall man väl på någon nivå bli accepterad, kanske inte accepterad men ah bli accepterad[...]"

Inom denna diskurs konstrueras bilden av den tidigare dömda personen som en individ som betalat av en juridisk och moralisk skuld. Den juridiska skulden betalar man genom att avtjäna sitt straff som man blivit dömd till. Den moraliska betalningen innebär att ta avstånd från sin handling och att inte göra om det igen. Utifrån detta är personen då befriad från sin handling och skall därmed ha tillbaka sina rättigheter och skyldigheter.

INF 3: "Fast ja om man sonar alltså, du sonar straffet, och du kommer på rättsida med din alkoholism helt plötsligt, och blir nykter, och det visar sig att du var, du var så alkoholiserad så att du knappt märkte det själv liksom att du klarade det inte, du jobbade bättre i tron, eller tron om att du jobbade bättre som full i princip att du kunde fungera eller som tablettmissbrukare eller vad som helst liksom som jag kan tänka mig, ja i vilka yrken som helst och man då blir av med det sen om man nu skulle få tillbaka sin legitimation, att man, då har jag sonat mitt straff och då ska jag ha tillbaka mina rättigheter liksom."

Även detta citat är ett exempel på hur informanterna förhåller sig till en bild av en person som har avtjänat sitt straff, tagit avstånd till det som var den utlösande faktorn och därmed även sonat sitt moraliska brott. Personen blir därmed frikopplad från sina tidigare handlingar då omständigheterna kring brottet inte längre föreligger och bör därmed ha tillbaka sina rättigheter.

INF 3: "[...] Men sen att man ser det till att jag var 19 år, och svinpackad och det var 10 år sen nästan, så det är ju fan, jag tycker att det är, där borde man ju sett till situation, och verkligen liksom men han är ju motiverad, det vart inget straff utan det var böter och allting men ändå skall man ha en prick på sig i 10 år. Vilket är, ah, det är absurt alltså."

Eftersom "den betalande förövaren" anses frikopplad från sin handling och därmed inte en fortsatt risk, efter avtjänat juridiskt straff och betalad moralisk skuld, är det möjligt för informanten att sätta sig i subjektpositionen "jag som tidigare förövare". Utifrån detta blir åtgärder i form av exempelvis registerutdrag och andra sanktioner diskriminerande förutsatt att man avtjänat sitt straff och tagit avstånd från sin handling.

5.4.2 Hur konstrueras bilden av handlingen och påföljden?

INF 3: "Men hur länge har man den här skyldigheten att bevisa då, att man funkar, borde man inte ha det under tiden, straffet och preskriberingstiden då, i så fall om vi säger att man behåller den här pricken, som man gör då, om sig att när den väl har försvunnit, som (annan informant) säger då att den aldrig försvinner då kommer man ju ha en skyldighet för resten av livet att berätta att, bara så ni vet så har jag gjort detta och detta, så jag hoppas att ni kan acceptera mig för att jag gör ett bra jobb, fast på någon nivå har man ju faktiskt redan sonat sitt straff och erkänt för samhället att man gjort fel på någon nivå, och då borde man ju ha samma rättigheter som innan, eller som alla andra personer som inte har någon prick eller något straff liksom."

INF 3: "Annars ger det ju livstidsstraffet en hel ny dimension alltså. Då blir du ju straffad för livet, vad skall man göra istället då?[...] för att då skall man föras upp i alla register för resten av livet även om det var 40 år sen man jobbade eller begick brottet liksom."

När respondenterna talar utifrån denna diskurs konstrueras bilden av att exempelvis registerutdrag inte är något som är nödvändigt då personen i fråga redan avtjänat sitt straff.

Registerutdrag blir på så sätt samhälleliga sanktioner som bland annat resulterar i att personer som har avtjänat ett straff blir dömda på livstid då de ständigt måste bevisa sin framtida oskuld. Detta blir då felaktigt då personen och dess tidigare handling inte hör ihop efter det avtjänade straffet och det moraliska avståndstagandet av handlingen.

INF 6: "Jag tänker på att det är inte säkert att man suttit i fängelse, att man har avtjänat sitt straff, är det inte riktigt säkert att man har erkänt, det kanske bara för att, det gör ju ingen frivillig att man bara går och sitter i fängelse, det tror jag inte[...] jag tror det kan vara också så att man bara, ja men ja så att man bara går och sitter i fängelse och inte ändra sig alls[...] Så att liksom, man får ju, det är upp till varje fall, varje person tror jag, jag tror inte man kan försäkra att bara för att man liksom blir straffad att man har riktigt tagit till sig, nej nu ska jag inte göra det här igen. Det finns många som blir straffade och blir liksom, nu ska ni minsann veta att jag sa bara skita i hela samhället och bara går ut ännu sämre."

INF 2: "Personens inställning till brottet, i dags läget, tänker jag, oavsett hur länge sen det var så att säga så. En nynazist som säger det att det var helt rätt gjort och jag skulle ha gjort samma sak igen, ja menar då kan man verkligen ifrågasätta om det är en lämplig person att för att jobba med ah, många olika typer av arbeten tycker jag[...]"

I utsagorna ovan visas tydligt hur diskursen om "den betalande förövaren" har en stark moralisk aspekt då enbart det juridiska straffet inte ses som en fullgod betalning för handlingen. Det går inte att prata om juridik utan att prata om moral. Det är av lika stor vikt att betala moraliskt som att betala juridiskt. Då informanterna diskuterade utifrån diskursen om "den betalande förövaren" så innehöll utsagorna oftast en bisats vilken på olika sätt berörde att genom att betala sitt juridiska straff ingår även att erkänna sitt brott och att ta avstånd från det. Först då kunde personen bli frigjord från sin handling och därmed slippa samhälleliga sanktioner.

5.4.3 Hur påverkar handlingen personens lämplighet?

INF 5: "Jag kan känna att det kan vara problematiskt också om man skall stänga dörren för någon som har blivit straffad eller vad man skall säga. Det är ju ah, ah det känns ju som om har man avtjänat sitt straff skall man ju ha en chans till, skall man ju ha samma rättigheter och möjligheter som alla andra tycker jag. Så det är en väldigt svår fråga rent så, det känns ju som om man, det känns ju som om det här med stämpling och så alltså drabbar folk som har begått brott och det är ju synd om det skall fortsätta hela deras liv ut."

Utifrån denna diskurs konstrueras en bild av att personer som avtjänat sitt straff oförtjänt drabbas av olika sanktioner i efterhand. Att fortsätta bedöma människor utifrån deras brott som de redan sonat i form av ett fängelsestraff anses som felaktigt då "skall man ju ha en chans till" vilket innebär att man skall ha samma rättigheter och möjligheter som alla andra. Man bör därmed inte behöva fortsätta bevisa att man ej utgör en risk efter ett avtjänat straff då man redan "betalat sin skuld" till samhället.

INF 2: "Och frågan är ju ifall om Janne Josefsson hade brytt sig om att det var just 10 år sen, han skulle kunna komma där om 10 år till och säga det och dra upp det då och säga det liksom att, ja, det är ju bara en fiktiv grej egentligen som man har hittat på, det här med att det skall ha gått ett visst antal år, för att det är ju sånt som den vanliga allmänheten bryr sig om, så att säga, när det kommer sen på granskningsprogrammen, så att det... Det är en jätte skum gräns man har på 10 år egentligen tycker jag. Som inte finns egentligen då. Det är ju bara ett spel."

INF 5: "[...] det är nog svårt tror jag, alltså, det är ju svårt även om folk ska ha avtjänat sitt straff och varit dömda och färdig liksom så i andras ögon så blir man lätt dömd för alltid, eller vad man skall säga. Särskilt när det gäller såna grejer."

Utsagorna ovan visar på hur informanterna talar utifrån diskursen om ”den betalande förövaren” men att de förutsätter att allmänheten och media förhåller sig till diskursen om ”den latent förövaren”. Då diskurserna om ”den betalande förövaren” och ”den latent förövaren” inte är överrens om huruvida en person som avtjänat ett straff är lämplig att arbeta inom socialt arbete blir informanterna negativa till den uppfattning de antar att media och allmänheten besitter. Under intervjun uttrycker informanterna vid flertalet gånger uppfattningen om att media och allmänhetens åsikter är sprungna ur diskursen om ”den latent förövaren”, konsekvenserna av detta återkommer vi till under avsnittet ”Diskursiv praktik skapar ambivalens och leder till motsägelsefulla utsagor” (se kapitel 5.5).

INF 5: ”Jag tänker att man kan ju vara en väldigt bra förebild liksom, ja titta jag gjorde en väldigt dum grej när jag var 19 men jag lät inte det förstöra mitt liv liksom, jag fortsatte inte med några såna saker, jag utbildade mig till socionom och nu arbetar jag med att hjälpa andra människor liksom. Och det tror jag kan vara väldigt bra, det kan ju kanske vara lättare för såna ungdomar att relatera till en sån person och se en framtid och att vilja förändra sig. Man kan ju se det som alltså en positiv sak även om handlingen i sig inte är positiv. Man kan ju använda det till något positivt, längre fram liksom.”

I diskursen ”den betalande förövaren” finns det utrymme för att vända den negativa handlingen till något positivt i sitt framtida yrkesutövande. Detta förutsätter dock att man dels avtjänat sitt juridiska straff men kräver även det egna moraliska avståndstagandet till brottet. Att vända den negativa handlingen till något positivt i sitt arbete blir en förlängning av det moraliska avståndstagandet. Detta förstärker och bekräftar bilden av att personen verkligen har frigjort sig från sin tidigare brottsliga handling.

5.5 Diskursiv praktik skapar ambivalens och leder till motsägelsefulla utsagor

De diskurser vi presenterat ovan kämpar mot varandra om meningsutrymmet inom den diskursordning som vi skapat för vår analys. När de olika diskurserna presenterats enskilt har vi fokuserat på deras specifika drag och sätt att tala om och förstå världen, detta utifrån utsagor där informanterna talar genom en och samma diskurs. Vi valde att presentera materialet på ett sådant sätt för att det skulle bli så tydligt som möjligt, men så ser självklart verkligheten inte alltid ut. Då informanterna förhåller sig till flera olika diskurser i samtalet som inte alltid är överrens och då vilken subjektposition man befinner sig i påverkar vilken diskurs man förhåller sig till kan det finnas utsagor som pendlar mellan olika diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000/Alvesson & Sköldberg, 2008). Detta är ett resultat av den ambivalens som informanterna befinner sig i då de skall förhålla sig till flera diskurser samtidigt och som då kan få deras utsagor att bli motsägelsefulla. Nedan presenteras exempel på när informanterna pendlar mellan olika diskurser i samma utsaga och den ambivalens som då uppstår.

INF 6: ”Ja, och hur länge man har kommit ifrån det eller ja... så jag vet inte, men det känns också som att det kan vara väldigt riskabelt, om det är sisådär liksom. Det går väldigt bra men om det finns en stor möjlighet eller en risk att man skall fall in igen. Som det alltid kanske kommer och finnas för vi är människor och gör fel hela tiden[...].”

När informanten pratar om risken att återfalla i brott förhåller sig hon eller han till den första diskursen, ”den latent förövaren”, då ”förövaren” i denna utsaga framställs som en risk då personen skulle kunna vara kapabel att utföra samma handling igen. I den avslutande delen av citatet förhåller sig dock informanten till den andra diskursen ”förövaren i oss alla”, då

informanten positionerar sig i gruppen ”vi är människor” vilket även inkluderar den tidigare ”förövaren”. Detta visar tydligt hur motsägelsefull och ambivalent en utsaga kan bli då en person genom diskursiv praktik pendlar mellan olika diskurser i samma utsaga. Om man skall betrakta en tidigare dömd person som en person som utgör en risk för samhället så blir det motsägelsefullt att förhålla sig till bilden av att ”vi är människor och gör fel hela tiden”, för då är vi alla en risk vilket inte är fallet inom den första diskursen ”den latent förövaren”.

INF 3: ”- Annars ger det ju livstidsstraffet en hel ny dimension alltså. Då blir du ju straffad för livet, vad skall man göra istället då? Jobba någonstans där man absolut inte är i kontakt med barn? Man kan inte jobba inom idrott, man kanske inte kan jobba i en barnklädersaffär eller i leksaksaffär eller på lek- och buslandet eller va fan som helst, för att då skall man föras upp i alla register för resten av livet även om det var 40 år sen man jobbade eller begick brottet liksom.

INF 4: - Men är det okey för att det begicks för 40 år sen?

INF 3: - Nej men det är väl klart att det inte är okey men då har man ju tjänat av sitt straff, man har ju på någon nivå, ah, bevisat att man faktiskt har velat och lyckats ändra sig och aldrig gjort om något igen så då skall man väl på någon nivå bli accepterad, kanske inte accepterad men ah bli accepterad. (skratt) Ja, men ändå, man vet ju inte heller om han, om det var under en psykos eller vad hände, hur begicks brottet och...”

Informant 3 inleder den sista utsagan i denna sekvens med att säga att själva handlingen inte är acceptabel och argumenterar sedan utifrån diskursen ”den betalande förövaren”. Kombinationen av att man avtjänat sitt straff och bevisat att man har velat och lyckats ändra sig blir utifrån diskursen om ”den betalande förövaren” en fullgod betalning för att sluta förknippas med handlingen. När informanten uttrycker att personen skall bli accepterad skapas ambivalens då handlingen upplevs för oacceptabel för att personen skall kunna frikopplas från brottet. Detta visar sig genom att informanten uttrycker ”då skall man väl på någon nivå bli accepterad, kanske inte accepterad men ah bli accepterad”. Informanten byter sedan från den tredje till den andra diskursen ”förövaren i oss alla” i argumentation för att en person inte skall behöva straffas hela livet i form av registerutdrag och argumenterar vidare för sin sak genom att tala om omständigheterna kring handlingen, och brottets relativa dimension.

INF 1: ”Om den när brottet begicks, alltså var i utvecklingen man är. [...] min son blev utsatt för misshandel [...] och det har ju lett till att han har blivit jävligt hämmad äh. Och min känsla som mamma mot dom här som har gjort det [...] är ju att jag vill ha ihjäl dem.... Men någonstans förstår jag ju, att dom också dom här grabbarna som gick på, behöver en chans att utvecklas och fatta. Det är just det att de ska fatta vad det är som de har gjort.”

Denna utsaga exemplifierar den ambivalens som kan skapas igenom diskursiv praktik då diskurserna sätter gränser för informanternas utsagor. Denna informant befinner sig i en subjektposition som förälder vilket innebär att utsagan blir motsägelsefull då hon eller han resonerar utifrån diskursen ”förövaren i oss alla” samtidigt som person är förälder till ett utsatt barn. ”var i utvecklingen man är” bidrar till att konstruera en bild av att situationen och omständigheter är avgörande faktorer för personers handlande. Det går däremot inte att bortse från att en subjektpositionering som förälder skapar starka känslor och tankar som resulterar i en ambivalens gentemot förövaren vilket på så sätt gör utsagan motsägelsefull.

I samtalet förhåller sig informanterna som nämnts ovan till olika diskurser vilket resulterar i en väldigt ambivalent diskussion i form av ”å ena sidan ” och ”å andra sidan”, man kommer därmed aldrig fram till konsensus, vilket visas i citatet nedan.

L: ”- Ja, men om ni tänker andra punkten, det är ju det ni vart inne på hela tiden just vilka faktorer påverkar en persons möjligheter att arbeta inom socialt arbete när man avtjänat sitt straff, det är ju det ni berör hela tiden, men vad är det egentligen?”

INF 1: - *Det är svårt att sätta fingret på.*
INF 2: - *Det är många olika saker*
INF 3: - *Annars skulle det nog varit löst (skratt)."*

INF 5: *"Ja, nä, men det är ju klart som sagt att det är lätt att sitta och säga att alla skall ha en andra chans och så där, men när det väl kommer till kritan så är det ju väldigt svårt, alltså man har ju nått form av motstånd mot det, på nått plan, oavsett liksom."*

Ett alternativ i denna ambivalens är att jämka sig med en utav diskurserna som då får "vinna" meningsutrymmet och därmed blir den rådande uppfattningen. Inom denna diskursordning är det ingen diskurs som är fullständigt rådande, däremot vinner diskurserna olika mark inom olika områden. Exempelvis så förhåller sig informanterna till "den latent förövaren" då de talar om pedofiler. När de talar utifrån en subjektposition som framtida socialarbetare så hänvisar de mycket till omständigheterna och hur situationsbundet handlingen och det juridiska brottet är. När de förhåller sig till diskursen "den betalade förövaren" kan de däremot ställa sig själva i position som förövare. Då informanterna positionerar sig utifrån olika subjektpositioner i olika diskurser i samtalet blir det naturligt att diskussionen inte kommer till konsensus eftersom diskurserna kämpar om samma meningsutrymme inom diskursordningen. I sekvensen nedan är det däremot tydligt hur informanterna utgår från att media och allmänheten förhåller sig till en dominerade diskurs.

INF 3: *"- Ryktesvägar, ja fan jag tror, svensson är ju jävligt rädd för alltså, så fort, ja det räcker som med småsaker för att det ska bilda opinion, alltså så och..."*

INF 6: *- Ja då skulle vi nog alla bli misstänkta och då börjar alla kolla upp kanske massa socionomer också som..."*

INF 3: *- Ja då snackas det hemma i husen och i lägenheterna ja, det är för jävligt och så ser man också som vanligt, och då belyses det skitstort att Anders Eklund ja, hur kan de tillåta detta liksom, så har de skrapat fram den här misshandelsdomen som den här killen gjorde när han var nitton och som jobbar här någon stans, och så har man skrapat fram den här killen som visade snoppen i tunnelbanan och helt plötsligt så här, oj, fan det jobbar bara en massa jävla brottslingar inom kåren och då sitter folk hemma och får ännu mindre, vad ska man säga, tillit eller tilltro till socialtjänsten."*

I denna sekvens konstruerar informanterna en bild av att diskursen om "den latent förövaren" är den dominerande i allmänhetens och medias uppfattning. Detta får konsekvensen att yrkeskårer som läkare och socionomer måste ha den rådande opinionens uppfattning i beaktning vid exempelvis anställning av personal för att värna om sina framtida klienter och kårens legitimitet. Allmänhetens förtroende är enligt denna konstruktion alldeles för skört för att testas av en sådan handling vilket därmed rättfärdigar exkluderingen utav tidigare brottslingar inom dessa yrken.

5.6 Sammanfattning av resultatet

Genom att redovisa för de olika diskurserna enskilt har vi visat på deras specifika sätt att tala om och förstå världen. Vi skall i detta avsnitt jämföra och redovisa för hur dessa diskurser skiljer sig från varandra och hur de utifrån olika specifika teman kämpar om meningsutrymmet inom den diskursordning som är vår analytiska ram. Dessa teman använder vi i analysen som flytande signifikanter då de inom de olika diskurserna får olika mening och funktion. De olika temana är *handlingen*, *straffet*, *risk*, *individuell prövning*, *media* och *lämplighet*. Dessa presenteras enskilt i tabellen nedan med en kortfattad beskrivning av vilken mening och funktion varje tema får i de tre olika diskurserna.

Tabell 1. Sammanfattning av resultatet utifrån studiens flytande signifikanser

	<i>Diskurs 1</i> ”Den latent förövaren”	<i>Diskurs 2</i> ”Förövaren i oss alla”	<i>Diskurs 3</i> ”Den betalande förövaren”
Handlingen	Handlingen är sammankopplad med personen och blir därmed en symbol för personens inre.	Handlingen är situationsbunden, brottet är skapat av omständigheterna. Fokus ligger på orsaksförklaringar. Brottet ses som relativt och kontextberoende.	Handlingen i sig ej relevant utan fokus ligger på avtjänat juridiskt och moraliskt straff vilket möjliggör att personen frikopplas från handlingen.
Straffet	Skydda allmänheten i första hand. I andra hand att behandla ”förövaren” och att denne betalar sin skuld.	En symbol för samhällets syn på den begångna handlingen. Behandlande utifrån att vi alla är potentiella förövare så förtjänar vi alla hjälp.	En avbetalning av den juridiska och moraliska skulden som sedan frigör människan från dennes tidigare handling.
Risk	Då personen är sammankopplad med sin tidigare handling och då det brottsliga beteendet kommer ur en inneboende egenskap är denne en risk för samhället.	Enbart vetskapen om att en person har utfört en brottslig handling tidigare betyder inte att denne är mer benägen att begå brott i jämförelse med en person som ej är tidigare dömd.	Personen utgör ej en risk då denne har avtjänat sitt juridiska straff och moraliskt tagit avstånd från sin handling.
Individuell prövning	Får funktionen att exkludera olämpliga personer som utgör en eventuell risk för samhället.	Ger möjlighet att se omständigheterna kring det situationsbundna brottet, för att undvika diskriminering och generalisering av tidigare dömda personer.	Är inte nödvändigt då personen redan betalat av sin skuld. Ett krav på prövning blir då diskriminerande.
Media	Media fyller en skyddande och upplysande funktion då samhället får kännedom om de ”latenta förövarna”.	Har makten att både generalisera och nyansera omständigheterna kring ett brott. Får på så vis både en diskriminerande och hjälpande funktion.	Media agerar diskriminerande och ”hänger ut” personer som är tidigare dömda, då dessa inte längre har skyldighet att bli fortsatt sammankopplade med sina tidigare handlingar.
Lämplighet	Personen ses sällan som lämplig då denna utgör en risk. Personen kan dock bli ”lämpligare” utifrån olika bevis av sin framtida oskuld.	Då brottet är situationsbundet är personens lämplighet likaså. Under vilka omständigheter brottet begicks och vilka omständigheter som nu föreligger avgör bland annat om huruvida personen är lämplig.	Om personen betalat tillbaka sin skuld i form av sitt juridiska straff och moraliska avståndstagande från brottet har personen rätt till samma rättigheter och möjligheter som övriga befolkningen och är därmed lämplig.

Tabellen ovan visar på de tydliga skillnaderna som finns mellan diskurserna inom diskursordningen. Utifrån dessa skillnader blir det möjligt att förstå vad som händer i informanternas samtal kring de frågor studien berör. När de i sin diskursiva praktik förhåller sig till olika diskurser resulterar det i att samtalet blir både motsägelsefullt och ibland

konfliktfyllt, både mellan informanterna och i deras egna utsagor. Sekvensen nedan är ett exempel på hur samtalet blir då informanterna i diskussionen förhåller sig till olika diskurser.

INF 1: ”- Men jag kan inte säga att det är särskilt normalt att kunna mörda någon, för vad jag förstår av den som är morddömd så var han nazist eller...[...] En sån som socionom blir väl också lite konstigt att man sen vill hjälpa, jag vet inte...

INF 3: - Om det hade varit grovmisshandel istället, hade det varit okey då? Det är ju också i mångas ögon jävligt sjukt att man kan misshandla någon jävligt grovt och dömas för det och då, det är ju samma sak om man då ska få jobba med människor i utsatta situationer, att värdera brott. Jag tycker att man måste vara jävligt noga med att se omständigheterna runt brottet och situationen liksom.

INF 5: - För det är ju inte alls säkert att en person som har begått ett mord alltså i socionomyrket kan komma i såna situationer som, dom omständigheter som mordet har begåtts under, alltså eller så. Som jag har förstått så är det ju ganska få spontanmord som liksom görs utan att det ofta ah kan finnas olika sorter av motiv oftast känner man den man mördar. Det känns som att det är väldigt svårt att generalisera en sån sak också och samtidigt som jag sa tidigare, det känns som det är dumt att stänga dörrar. Det känns som om att göra folk delaktiva i samhällets alla delar kan vara något som hjälper personen i behandlingen snarare än tvärtom om man känner sig alltså stigmatiserad och utestängd känns det som att det är större risk att man begår ett sånt brott igen.

INF 1: - Men å andra sidan om man då tillåter en människa som har begått något grovt brott att hjälpa andra människor i utsatta situationer och han eller hon inte är okey liksom, då har man ju lekt med dom andra människorna.

INF 5: - Fast det tycker jag att man gör hela tiden ändå eller vad finns det som garanterar att vi här kommer och vara helt alltså normala eller vad man skall säga under hela våra yrkesliv? Det är liksom jag tycker att det är väldigt svårt att säga att om man har mördat eller misshandlat så är man i en riskgrupp och alla andra är liksom ah frikända och att de verkligen är dömda även i framtiden, förstår du hur jag tänker då?”

Informant 1 talar i den första utsagan utifrån diskursen om ”den latent förövaren”. Att benämna personen som ”en sån” väger ej in varken tidsaspekten eller omständigheterna kring handlingen som personen utfört. ”Lite konstigt att man sen vill hjälpa” visar att man förhåller sig till att personen fortfarande är starkt kopplad till sin brottsliga handling. Informant 3 förhåller sig i den andra utsagan till diskursen om ”förövaren i oss alla” då denne ifrågasätter bedömningen och värderingen av brottet. Han eller hon påtalar att omständigheterna borde vara en avgörande faktor i bedömningen. I den tredje utsagan uttalar sig informant 5 inledningsvis utifrån ”förövaren i oss alla” då även denne resonerar kring vikten av att se omständigheterna kring brottet. Det går dock att tolka samma bit av utsagan utifrån diskursen om ”den latent förövaren” då han eller hon resonerar kring att risken är minimal att personen blir utsatt för samma situation som föranledde brottet i sitt framtida yrkesliv. En möjlig tolkning är att informanten förhåller sig till ”förövaren” som en person som kan ”triggas igång” om denne hamnar i en liknande situation som då brottet begicks. Informanten visar på en ambivalens i sin diskursiva praktik då denne uttrycker i samma mening att ”det är väldigt svårt att generalisera” och ”det känns som att det är dumt att stänga dörrar”, vilket visar på hur denne blir medveten om att hon eller han pendlar mellan olika resonemang i förhållande till tidigare utsagor. I utsagan som följer svarar informant 1 utifrån ett brottsofferperspektiv som vi kan härleda till diskursen om ”den latent förövaren”. ”om man då tillåter en människa som har begått ett grovt brott att hjälpa andra människor” och ”då har man ju lekt med de andra människorna” visar på hur han eller hon förhåller sig till den tidigare dömda personen som en möjlig fortsatt ”förövare” och därmed risk för samhället. I den sista utsagan i sekvensen ovan förhåller sig informant 5 till diskursen om ”förövaren i oss alla” då denne ifrågasätter att personer som avtjänat ett straff skall utgöra en riskgrupp till skillnad från den övriga befolkningen. ”vad finns det som garanterar att vi här kommer att vara helt alltså normala[...]under hela våra yrkesliv?” exemplifierar hur informanten ställer sig själv och

övriga deltagare i gruppen i en position av potentiella förövare, då de ej kan förutse under vilka omständigheter de kommer att handla i framtiden.

Att presentera resultatet på detta vis har varit ett försök till att visa hur människor hela tiden utövar diskursiv praktik, vi kan aldrig ställa oss utanför diskurserna. Diskurspsykologin som använts som vår analytiska ram intresserar sig för hur människor använder sig av redan befintliga diskurser i sin sociala interaktion och sitt sätt att förstå världen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Prat är aldrig enbart tomt prat, beroende på vilka diskurser som kämpar om meningsutrymmet och vilka som får makten att definiera problem och lösningar ger det olika reella konsekvenser; beslut fattas, handlingar utförs och världen formas.

5.7 Sammanfattande diskussion av resultatet i ljuset av tidigare forskning

Utifrån Socialstyrelsens beslut om huruvida de två tidigare dömda läkarstudenterna skulle få genomföra sin AT-tjänstgöring och på så vis få möjlighet att erhålla sin legitimation väcktes vårt intresse för de frågor som studien har behandlat. I denna studie har en fråga vilken konstruerats i form av en diskursordning skapat ett fält där olika diskurser kämpar om meningsutrymmet. I frågan om *huruvida en person anses lämplig att arbeta inom socialt arbete efter att ha avtjänat ett straff* framträder tre tydliga diskurser ("den latent förövaren", "förövaren i oss alla" och "den betalande förövaren") som alla har olika sätt att förklara och förstå frågan vilket därmed även skapar tre olika handlingsrepertoarer om hur den skall hanteras. Det berör hur man ser på personen som avtjänat ett straff på olika sätt vilket även ger uppslag för hur samhället skall hantera personen. Då dessa olika diskurser inte är förenliga visar studiens resultat hur informanternas utsagor många gånger blir motsägelsefulla till det som tidigare sagts. Den diskursiva praktiken skapar därmed en diskussion utan slut då informanterna ständigt pendlar mellan diskurserna vilket gör att det inte går att komma till konsensus då de olika diskurserna har olika svar på vad som är rätt eller fel inom diskursordningen. Detta resulterar i en ambivalens då informanterna ständigt byter perspektiv och förståelsesammanhang. Höijer och Rasmussen (2005) beskriver även i sin studie hur människor förhåller sig till olika förståelseramar och identitetspositioner när de pratar om hur de reagerar på olika våldsdåd i samhället. De beskriver hur detta reflexiva förhållningssätt skapar både ambivalens och dilemman då de olika synsätten och förståelseramarna innehåller delvis oförenliga resonemang. Detta leder till att det blir svårt för individer att diskutera sådana frågor då det blir att man uttrycker sig "å ena sidan" och "å andra sidan" på grund av den ambivalens som skapas utifrån diskursernas oförenliga perspektiv.

Sett ur ett individuellt perspektiv kan man fortsätta resonera utifrån "å ena sidan" och "å andra sidan". Det är däremot omöjligt för samhällliga institutioner att föra ett sådant resonemang. De samhällliga institutionerna har skyldigheten samt funktionen att vara normsättande vilket därmed innebär att exempelvis juridiska och politiska beslut måste fattas. Heber (2007) berör de samhällliga institutionernas normsättande funktion och dess konsekvenser i frågan om allmänhetens rädsla för brott. Författaren menar att politiker och media oftast förklarar personers rädsla på ett annat sätt än vad forskningen visar på. De utgår ofta från att rädslan härstammar ur just brottslighetens existens till skillnad från den forskning som finns kring ämnet som visar att rädslan inte kan förklaras utifrån utsatthet för brott, utan genom ett mycket mer komplext förståelsesammanhang. Konsekvensen av att den politiska och mediala makten framställer rädsla på ett sådant vis blir då att de samhällliga insatserna fokuserar på att rädslan minskar om brottsligheten minskar. En eventuell risk utav denna problemlösning är att det föder en "tuffare tag" mentalitet både från allmänhetens och politikernas håll. Om en

sådan opinion bildas kan man föreställa sig att detta leder till ogenomtänkta och överdrivna beslut i ambitionen att sätta normgivande och avskräckande exempel.

Höijer och Rasmussens (2005) studie visar på hur samhällets medborgare förhåller sig till en kollektiv oro över hur samhället utvecklas och en oro för att själv eller någon annan anhörig blir utsatt för våldsdåd. Deras forskningsgenomgång visar på hur oro, risk och fruktan som begrepp har blivit en marknadsvara då medias bevakning av våldsdåd har ökat markant. Det har utvecklats en säkerhetsindustri som skall skydda medborgarna genom olika tjänster och en politisk diskussion och agenda som hela tiden beräknar och förhåller sig till medborgarnas säkerhet och risk för att utsättas. Heber (2007) berör även hur en "tuffare tag" mentalitet inte enbart påverkar personers upplevelse av trygghet negativt utan förändrar även deras beteende. Utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv blir dessa mediala och politiska påtryckningar en rådande diskurs i samhället och bidrar därmed att konstruera och reproducera en bild av tidigare dömda personer. Detta resulterar i sin tur i de diskurser som människor sedan förhåller sig till i sitt vardagliga liv och som Heber (2007) påstår, påverkar personers beteende. Vilket innebär att diskursiv praktik får sociala reella konsekvenser både på samhälls- och individnivå. Utifrån den bild som konstruerats av allmänhetens rädsla rättfärdigar samhälliga instanser sina beslut och handlingar. Exempelvis Socialstyrelsen som i beslutet om läkarstudenternas vara eller icke vara inom läkarkåren hänvisar till allmänhetens förtroende för yrkesrollen (se bilaga 2). I vår studie går det att finna liknande resonemang då informanterna förhåller sig till olika diskurser men utgår från att allmänhetens eller medias uppfattning går att finna i diskursen om "den latent förövaren". Detta innebär därmed att man upplever sig vara tvingad att handla därefter då en annan handlingsrepertoar anses vara för riskfylld eftersom förtroendet för hela yrkeskåren står på spel. Då uppfattningen om att allmänheten förhåller sig till diskursen om "den latent förövaren" rättfärdigas en exkludering av personer som tidigare avtjänat straff eller fortsatta prövningar av individen. Detta möjliggörs på grund av att det även fortsättningsvis krävs av personen att denne skall bevisa sin lämplighet till skillnad från personer som inte har avtjänat något straff.

I den artikel som presenteras i denna studie debatterar forskare på amerikanska universitet om frågan huruvida det är lämpligt att anta personer dömda för grova brott på utbildningar i socialt arbete (Magen & Emerman/Scott & Zeiger, 2000). Att ta i beaktning är då att det amerikanska systemet förutsätter att personer som ansöker uppger deras bakgrund, vilket medför att universitetet då aktivt måste förhålla sig till frågan. När korten ligger på bordet kan man inte ignorera dem. Den argumentation som förs i artikeln måste därför behandlas utifrån detta faktum. I jämförelse med det resultat som denna studie visat kan man då tydligt utläsa hur de olika forskarna trots att de har olika åsikter om huruvida man ska släppa in "convict felons" på amerikanska universitet rör sig mestadels inom diskursen om "den latent förövaren". Individuella prövningar med hänvisning till risk är ett måste, vilket både hänvisas till medstudenters och framtida klienters säkerhet. Författarna hänvisar även till brottets flera dimensioner då det inte enbart kan ses som ett juridiskt utan även socialt, moraliskt och politiskt brott. På så vis är det juridiska straffet att betrakta enbart som en liten del av de olika sanktioner som utfärdas mot personen. Detta resonemang kan tolkas utifrån diskursen om "den betalande förövaren" då ett starkt moraliskt ställningstagande mot sin tidigare brottsliga handling skulle kunna räknas som en möjlighet att återfå liknande rättigheter som andra icke dömda personer. "Den betalande förövaren" skall dock ha möjlighet att frikopplas från sin handling. När författarna skriver att det inte anses motiverat att låta personer som tidigare dömts för brott att uppta platser som annars skulle ha tillfallit personer som inte begått dessa handlingar, görs detta återigen utifrån diskursen om "den latent förövaren". Utifrån denna diskurs utgör personen en fortsatt risk för framtida klienter och arbetskollegor och kan därmed

inte anses lika lämplig som en person som ej avtjänat ett straff. Då handlingen anses representera personen blir då även en följd av detta att personen kommer att bedömas därefter, detta medför att denne inte kan konkurrera på samma premisser som personer som inte har begått handlingar som denna. När korten ligger på bordet kan man som sagt inte ignorera dem, personen blir sammankopplad med sin handling och bedömd därefter oavsett omständigheter eller avtjänat straff.

Brottslighet, och följer av brottslighet är en komplex fråga. Att människor kränker liv och begår fruktansvärda handlingar mot andra personer berör och väcker tankar och känslor hos oss alla oberoende våra roller och åtaganden. Vi pendlar mellan diskurser som kämpar om vad som är rätt och fel, möjligt och omöjligt, samtidigt som vi rör oss mellan alla de subjektpositioner som vi kan utgöra som individer, studenter, professionella, söner och döttrar, föräldrar, medmänniskor och samhällsmedborgare etcetera. Garland (1990) ger oss i det inledande kapitlet av denna uppsats en liten glimt av hur komplex frågan om brott och straff är, genom att belysa hur många olika aspekter man kan betrakta fenomenet ur. Det är utifrån detta som man kan förstå hur komplicerad frågan om tidigare dömda personers rättigheter och skyldigheter är. Då vi människor i vår diskursiva praktik förhåller oss till olika diskurser i vårt sätt att hantera och förstå världen ger diskurserna oss olika förståelsesammanhang och handlingsrepertoarer hur vi skall hantera dessa frågor. Denna studie visar hur informanterna pendlar mellan att förhålla sig till en tidigare dömd persons lämplighet utifrån de olika förståelsesammanhangen och subjektpositionerna. En diskursiv praktik som många gånger föder både ambivalens och dilemman då de olika diskurserna och positionerna blir oförenliga.

6. AVSLUTANDE DISKUSSION

Syftet med denna studie var att utifrån en diskursanalys undersöka hur socionomstudenter resonerar kring en tidigare dömd persons lämplighet att utbilda sig till och arbeta som socionom. Med en diskurspsykologisk ram ville vi undersöka hur socionomstudenterna i sin diskursiva praktik använder sig av redan befintliga diskurser kring ämnet. På så vis skapade vi en diskursordning utifrån studiens syfte för att kunna undersöka våra frågeställningar.

Studien visar att informanterna förhåller sig till tre dominerande diskurser inom diskursordningen om *huruvida en person anses lämplig att arbeta inom socialt arbete efter att ha avtjänat ett straff*. Dessa tre diskurser, ”den latent förövaren”, ”förövaren i oss alla” och ”den betalande förövaren” konstruerar tre olika bilder av en tidigare dömd person. Utifrån dessa bilder skapas då olika mening i synen på handlingen, personen och i förlängningen på så vis även dennes lämplighet att arbeta med människor inom socialt arbete.

Inom diskursen om ”den latent förövaren” konstrueras bilden av den tidigare dömda personen som ”förövaren” vilken är en risk för samhället. Ordet latens syftar på den inre egenskap som föranlett handlingen vilken betraktas som bestående och kan därmed uppkomma igen. Handlingen är då utifrån denna diskurs sammankopplad med personen trots det avtjänade straffet, då handlingen ses som en symbol för en inre egenskap i personen. Den eventuella risken styr hela handlingsrepertoaren inom diskursen. ”Förövarens” integritet och rättigheter åsidosätts till förmån av skyldigheter och uteblivna möjligheter. Utifrån diskursen om ”förövaren i oss alla” betraktas vi alla som potentiella förövare då det finns situationer i

en människas liv som skulle kunna få denne att begå handlingar som annars skulle vara otänkbara. Bilden som framträder av den tidigare dömda personen är en individ med tidigare erfarenheter som befinner sig i en situation där olika faktorer påverkar. Detta innebär i förlängningen att alla som inte är tidigare dömda är därmed potentiella förstgångsförbrytare under samma förutsättningar som alla tidigare dömda är möjliga återfallsförbrytare. Frågan om lämplighet blir därmed inte baserad på ett tidigare brottsregister utan utifrån de situationer och omständigheter som handlingen uppstod i. Diskursen om ”den betalande förövaren” förhåller sig däremot till vikten av att personen avtjänat ett juridiskt straff och gjort ett moraliskt avståndstagande till sin tidigare handling. Om detta är fallet skall individen ha samma rättigheter och möjligheter som alla andra vilket resulterar att en person utifrån denna diskurs kan anses vara lämplig att arbeta inom socialt arbete, oavsett tidigare handlingar. Tongivande inom denna diskurs är dock att det moraliska avståndstagandet väger minst lika tungt som det juridiska straffet för att personen skall anses lämplig. I förlängningen resulterar detta i en skyldighet hos personen att fortsätta bevisa sin lämplighet i form av det moraliska avståndstagandet.

Det som väckte vårt intresse att genomföra denna studie var upplevelsen av att det är så svårt att prata om frågor om brott, straff, dess följder och om de personer som utfört dessa handlingar, då diskussioner ofta blir fragmenterade och perspektiven blir oförenliga. Då studien bygger på en socialkonstruktivistisk ansats förhåller vi oss självklart till att även de diskurser som framkommit i studien är konstruktioner skapade av oss, en sorts perspektivering av världen. Utsagornas motsägelser och den ambivalens som skapas i samtalet går med hjälp av diskurserna att förstå och studera, på så vis blir diskurserna en teori som tillämpas för att söka kunskap kring ämnet. Studien visar hur konsekvenserna av diskursernas kamp inom diskursordningen resulterar i en ambivalens i informanternas utsagor. Denna kamp får dock även reella sociala konsekvenser då de olika diskurserna styr våra handlingsrepertoarer och genom detta skapas det samhälle vi lever i.

Titeln ”*Två timmar av ambivalens*” syftar både till vårt intresse för varför det är svårt att prata om dessa frågor och till det resultat som framkommit i studien. Denna studie ger en möjlig förklaring om varför det är komplext och svårt att tala om en persons lämplighet att arbeta inom socialt arbete efter avtjänat ett straff. Att ensidigt fokusera på tidigare dömda personer i frågan om yrkeslämplighet belyser endast en del av frågan om personlig lämplighet och allmänna lämplighetsprövningar. Dock anser vi att denna del av frågan om lämplighet är viktig att belysa och diskutera med anledning av att samhället i sin jakt på rädslan för brott skapar inkluderings- och exkluderingsmekanismer vilka baseras på registerutdrag och tidigare handlingar. Frågan om vilka erfarenheter som kvalificerar eller diskvalificerar en person som lämplig omfattas dock självklart av mycket mer. Vad är det egentligen för erfarenheter som är lämpliga att ha med sig i sin personliga ryggsäck som framtida socionom? Hur skall denna bedömning genomföras? Av vem skall detta bedömas; individen själv, universitetet eller arbetsgivaren? Dessa frågor handlar inte bara om den enskilde socialarbetarens personliga erfarenheter och lämplighet utan även om yrkeskårens syn på sin identitet och professionalitet. Krävs det personliga erfarenheter för att arbeta inom socialt arbete, hjälper det oss som framtida socionomer att relatera till våra klienter eller är det enbart en förvrängd bild av empati?

En följdfråga till diskussionen kring huruvida en person är lämplig att arbeta inom socialt arbete blir då hur bedömningen av framtida socionomer skall ske konsekvent. I dagsläget finns det ingen möjlighet för högskolor eller universitet att utkräva registerutdrag från sina ansökande studenter. Utifrån detta väcks det frågor kring vilka konsekvenser Socialstyrelsens

beslut kommer få, då den information som beslutet baseras på inte kommit till skolans och Socialstyrelsens kännedom utifrån generella prövningar, utan genom anonyma brev och ryktesvägar. Skall en prövning av personers lämplighet utifrån tidigare brottsregister tillämpas bör det ske utifrån ett generellt förfarande där alla framtida läkarstudenter eller eventuellt socionomstudenter prövas. Detta skulle innebära att alla vid ansökan till universitetet skulle ha skyldighet att visa ett registerutdrag. En fråga som då blir aktuell är vad en sådan prövning egentligen säger om en persons lämplighet? Vart går gränsen för vilka brott som är acceptabla att ha i sitt brottsregister? Och vem som skall fatta dessa beslut samt på vilka grunder? Det blir därmed en fråga om att värdera brott, vilket innebär att värdera personen. En följd av att genomföra generella prövningar i form av registerutdrag blir att man måste hantera resultatet som uppkommer. När alla korten ligger på bordet går det inte att ignorera dem. På vilket sätt skall man bedöma personen efter tidigare handlingar? En följdfråga blir då vilken funktion det juridiska straffsystemet uppfyller om personer som avtjänat ett straff skall fortsätta bedömas och prövas efteråt?

Det ställningstagande som Socialstyrelsen gjort har vi inte som avsikt att bedöma eller uttala oss om, det som intresserar oss är på vilka grunder ett sådant beslut fattas och vilka konsekvenser det får. Socialstyrelsen rättfärdigar sitt beslut utifrån allmänhetens fortsatta förtroende för hälso- och sjukvården. Men vad innebär det för det juridiska systemets legitimitet då samhällseliga institutioner rättfärdigar beslut utifrån den rådande opinionen? Om den rådande bilden av att rädsla för brott är förankrad i just brottsligheten så blir en naturlig följd att försöka stävja brottsligheten med hårdare straff. Det öppnar även för utfärdande av samhällseliga sanktioner av tidigare dömda personer; allmänheten måste skyddas. Denna bild av rädsans ursprung får på så vis reella konsekvenser. Skyddsåtgärder måste utfärdas och riskfaktorer väger tyngre än allt annat. Vi är alla potentiella framtida offer och mot detta hot måste vi skyddas. Därmed blir det en möjlig följd att sanktioner som exempelvis exkludering av vissa personer inom en del utbildningar och yrkeskårer kan rättfärdigas. Frågor om hur konsekvent det går att vara i en sådan bedömning återkommer dock ständigt. Vad skall man få utbilda sig till, vem skall ha rätt till vad och på vems bekostnad?

Om vi utgår från vår studies resultat där informanterna pendlar mellan olika diskurser om huruvida en person som avtjänat ett straff är lämplig att arbeta inom socialt arbete blir det tydligt hur det är svårt att göra en exakt avgränsning, det är näst intill omöjligt. Följdfrågan om vart personen annars skall få arbeta blir därmed även svår att besvara vilket man skulle kunna dra ännu längre till frågan om vart en person som avtjänat ett straff skall få bo och leva. Om personen för alltid skall vara sammankopplad med sin tidigare handling och därmed utgöra en potentiell risk för samhället blir det svårt att se hur denna person skall kunna bli verksam i vårt samhälle igen. Under vilka premisser skall man ha möjlighet att börja om ett nytt liv eller är det ens meningen att ett nytt liv skall ta vid?

Avslutningsvis vill vi sammanfatta denna diskussion med motivet till varför vi anser att denna studie är relevant. Det är svårt att prata om brott, straff och dess följder för både individen och samhället. De olika infallsvinklarna och perspektiven är många gånger oförenliga vilket skapar både ambivalens och motsägelser. Vi ansåg därför att det var av intresse att undersöka hur informanterna i samtalet förhåller sig till både personen, handlingen och i förlängningen dennes lämplighet. Detta med anledning av att de olika bilderna ger olika möjliga handlingsrepertoarer och på så sätt skapar skilda konsekvenser. Diskursiv praktik leder till reella sociala konsekvenser, prat är därmed aldrig enbart tomt prat.

6.1 Förslag på fortsatt forskning

Denna studie öppnar för frågor om bland annat hur den diskursiva praktiken ser ut inom samhällets olika institutioner. På vilket sätt ger olika diskurser olika beslutsvägar och leder till både inkluderings- och exkluderingsmekanismer? Något vi anser vore intressant och relevant att undersöka är frågor om hur diskursiv praktik leder till reella sociala konsekvenser i form av exempelvis samhällsliga sanktioner mot olika individer och grupper i samhället. På vilket sätt rättfärdigas beslut inom olika diskurser och vilka konsekvenser får detta?

Detta väcker även frågor kring hur rättsäkerheten ser ut i den yrkesselektion som görs i frågor om inkludering och exkludering i förhållande till lämplighet. Samhällets institutioner baserar sina beslut på olika faktorer, som till exempel Socialstyrelsens hänvisning till allmänhetens förtroende i frågan om de två läkarstudenterna. Vi anser utifrån detta att det vore intressant att undersöka vad allmänhetens förtroende bygger på då beslut rättfärdigas just med hänvisning till denna faktor. De omständigheter som påverkar allmänhetens syn på det sociala arbetets legitimitet och trovärdighet ger även en öppning till att undersöka vad som skadar förtroendet utifrån att det är detta som rättfärdigar den yrkesselektion som genomförs.

REFERENSER OCH BILAGOR

Litteratur

Alvesson, Mats/Sköldberg, Kaj (2008): *"Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod"*

Lund : Studentlitteratur

Börjesson, Mats (2003): *"Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok"*

Lund: Studentlitteratur

Garland, David (1990): *"Punishment and modern society: a study in social theory."*

Oxford: Clarendon

Heber, Anita (2007): *"Var rädd om dig! : rädsla för brott enligt forskning, intervjupersoner och dagspress"*

Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet

Höijer, Birgitta/Rasmussen, Joel (2005): *"Medborgare om våldsdåd: reaktioner efter mordet på Anna Lindh och andra dåd"*

Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten

Esaiasson, Peter (2007) : *"Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad"*

Stockholm: Norstedts juridik

Kvale, Steinar (1997): *"Den kvalitativa forskningsintervjun"*

Lund: Studentlitteratur

Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red.) (2005): *"Forskningsmetoder i socialt arbete"*

Larsson, Sam: Kap 5: *Kvalitativ metod – en introduktion*

Billinger, Kajsa: Kap 8: *Fokusgrupper – en datainsamlingsmetod*

Lund: Studentlitteratur

Potter, Jonathan/Wetherell, Margaret (1987): *"Discourses and social psychology. Beyond attitudes and behaviour."*

London: Sage

Wibeck, Victoria (2000): *"Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod"*

Lund: Studentlitteratur

Winther Jörgensen, Marianne/Phillips, Louise (2000): *"Diskursanalys som teori och metod"*

Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2002): *Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*

Tryck: Elanders Gotab

Artiklar

Scott, Netti/Zeiger, Spencer & Magen, Randy H/ Emerman, Janet (2000): *"Should Convicted Felons Be Denied Admission to a Social Work Education Program?"*

Journal of Social Work Education, vol. 36, nr. 3, s. 401-413

Socialstyrelsens pressmeddelande är hämtat på webadressen:

<http://www.socialstyrelsen.se/Aktuellt/Nyheter/2009/Q1/pressm090119.htm>

Bilaga 1

Underlag för fokusgruppsintervju

Den 19 januari 2009 meddelar Socialstyrelsen i ett pressmeddelande att de beslutat att landstingen inte får anställa en läkarstudent tidigare dömd för våldtäkt mot barn. Konsekvenserna av detta beslut blir att studenten inte kommer att kunna genomföra sin AT-tjänstgöring och på så sätt inte kommer att kunna ha möjlighet att erhålla sin legitimation. Socialstyrelsen uttalar sig även om ett liknande fall där en person som dömts för mord kan ha blivit antagen vid läkarutbildningen i Uppsala. I pressmeddelandet uttrycker Socialstyrelsen att de vill sända ut en tydlig signal till studenter och universitet, om att har man begått ett så grovt brott så är dörren stängd. Johan Carlsson, chef för Socialstyrelsens tillsynsavdelning, motiverar detta beslut med att hänvisa till vikten av att allmänheten har tillit och förtroende för hälso- och sjukvården.

Den här studien intresserar sig för liknande frågor som Socialstyrelsen tagit ställning till i fallen med de två läkarstudenterna, men vi vill applicera frågeställningarna på socionomyrket istället. Diskussionen i fokusgruppen kommer att kretsa kring personer som har avtjänat ett straff för grova brott och deras förutsättningar och möjligheter att studera och arbeta som socionomer.

- Vad tänker du kring ovanstående fall om det hade varit socionomstudenter?
- Vilka faktorer påverkar en persons möjligheter att få arbeta inom socialt arbete efter att ha avtjänat ett straff för ett grovt brott?
- När och på vilket sätt är det bra eller dåligt med tidigare erfarenheter för personer som arbetar inom socialt arbete?

Bilaga 2

2009-01-19 Pressmeddelande

Landstingen får inte anställa dömd läkarstudent

Socialstyrelsen har idag beslutat att dra in möjligheten för landstingen att anställa den läkarstuderande i Lund som har dömts för våldtäkt mot barn. Hovrätten bestämde påföljden för brottet till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan.

Socialstyrelsens beslut innebär att studenten, även om han får behålla sin studieplats på läkarlinjen, inte kan vikariera i sjukvården och fullgöra sin praktiktjänstgöring (s.k. AT) utan medgivande från Socialstyrelsen. Beslutet om att dra in bemyndigandet att anställa läkarstudenten har idag skickats ut till samtliga landsting.

Höga krav

I dagarna har det dessutom uppmärksammats i media att en annan person, som dömts för mord och som tidigare stängts av från Karolinska institutet, kan ha antagits vid läkarutbildningen i Uppsala. Om detta stämmer kommer Socialstyrelsen även att fatta beslut om att dra in landstingens bemyndigande att anställa denne.

- Att det ställs höga krav på hälso- och sjukvårdspersonal är en förutsättning för att förtroendet för hälso- och sjukvården ska upprätthållas och för patienternas säkerhet. Den brottslighet som de här personerna har gjort sig skyldiga till är av sådan art att den kan rubba den tillit som allmänheten har rätt att känna för en läkare, säger Johan Carlson, som är chef för Socialstyrelsens tillsynsavdelning.

Tydlig signal

- Det är viktigt att alla får en individuell prövning och Socialstyrelsen har också anledning att ibland ompröva beslut som dessa beroende på brottets art och hur individen utvecklas under de år som följer på brottet. Men i ett fall där det handlar om ett så grovt brott som mord vill jag skicka en tydlig signal till både studenten och universitetet. Det finns inte några som helst förutsättningar för att Socialstyrelsen skulle medge att vederbörande i framtiden skulle kunna vara verksam inom hälso- och sjukvården. Den dörren är stängd, säger Johan Carlson.